

Дневникъ

(стенографски)

на

XVII-то обикновено Народно събрание.

Четвърта извънредна сесия

57. заседание

София, срѣда, 2 априлъ 1919 година

(Открито отъ подпрѣдседателя д-ръ И. Момчиловъ въ 4 ч. и 10 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Отъ 243 народни прѣдставители има разписани 185. Прѣдполагамъ, че има нужното число, за да се обяви засѣданието за открито.

(По списъка отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Мехмедъ Джелалъ Абединъ, Захари Ангеловъ, Константинъ Апостоловъ, Марчо Атанасовъ, Недѣлко Атанасовъ, Никола Атанасовъ, Щерю Атанасовъ, Иванъ Багárovъ, Милко Бечевъ, Александъръ Ботевъ, Атанасъ Буровъ, д-ръ Борисъ Вазовъ, Панко Вангеловъ, Милушъ х. Вълчевъ, Дѣлчо Георгиевъ, Сѣбо Георгиевъ, Атанасъ Германски, Иванъ Гешовъ, Атанасъ Гайдаджиевъ, Юрданъ Дечевъ, д-ръ Димитъръ Димитровъ, Станчо Донеvъ, Бешко Дуновъ, Младенъ Златковъ, Василь Карапанджовъ, Мехмедъ Кемалъ, Георги Кирковъ, Илиъ Кирковъ, Иванъ Колевъ, Захарий Кръстевъ, Янко Куцаровъ, Ангелъ Кундалевъ, Димо Кьорчевъ, Петъръ Лисевъ, Александъръ Малиновъ, Никола Марчевъ, д-ръ Юрданъ Нейовъ, Адамъ Нейчевъ, Никола Ненчовъ, Василь Николовъ, Константинъ Николовъ, Тодоръ Петровъ, Венедиктъ Поповъ, Тотю Продановъ, д-ръ Еню Разпоповъ, д-ръ Василь Радославовъ, Коста Ранковъ, Юрданъ Рашевъ, Георги Стоиловъ, д-ръ Никола Стойчевъ, Каменъ Тошевъ, Исмаилъ Хакъ бей, Хашимъ бей, Никола Шишковъ, х. Махмудъ Шукриевъ, Юрданъ Юрдановъ, Димитъръ Яблански и Христо Янковъ)

Съобщавамъ, че народниятъ прѣдставитель г. Манашовъ моли да му се зачетатъ като прѣкарани въ отпускъ отсъствията отъ 21 до 27 мартъ, прѣзъ което врѣме е боледувалъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Ангелъ Крушковъ. моли да му се разрѣши 10-дневенъ отпускъ, начиная отъ 5 того, по важни домашни причини. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Иванъ Колевъ по важни домашни причини моли да му се разрѣши 4-дневенъ отпускъ, начиная отъ 2 того. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Константинъ Апостоловъ по болезнени причини моли да му се разрѣши 10 дена отпускъ, начиная отъ днесъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Тодоръ Димчевъ по много важни домашни причини моли да му се разрѣши 2 дена отпускъ, начиная отъ 4 того. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Ангелъ Кундалевъ моли по домашни причини 5 дни отпускъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Петъръ Лисевъ иска единъ день отпускъ, за 2 априлъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Младенъ Златковъ моли да му се разрѣши домашенъ отпускъ за 1, 2 и 3 того. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Захари Кръстевъ. моли по домашни причини 6 дни отпускъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Георги Стоиловъ моли 10 дни отпускъ, по важни домашни причини, начиная отъ 2 того. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. д-ръ Юрданъ Нейовъ, по важни домашни причини, моли да му се разрѣши 4 дни отпускъ, считанъ отъ 1 априлъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Андрей Садразановъ моли да му бждатъ зачетени отсъствията на 18 и 19 мартъ като прѣкарани въ отпускъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Народниятъ прѣдставитель г. Христо Янковъ иска 5 дни отпускъ, считанъ отъ 1 априлъ. Които сж съгласни, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Съобщавамъ, че народниятъ прѣдставитель г. Станчо Донеvъ си дава оставката и моли тя да бжде приета.

Сжщо и народниятъ прѣдставитель г. д-ръ Борисъ Вазовъ си дава оставката и моли да бжде приета. Бюрото взема актъ.

М. Такевъ: Г. прѣдседателю! Има ли мотиви?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Нѣма мотиви.

П. Пешевъ: Оставката на Борисъ Вазовъ е желателно да се прочете, сжщо и на другия.

Н. Калчевъ: Азъ се интересувамъ за Станчо Донеvъ; да се прочетатъ мотивитъ на оставката му.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже желаете освѣтление за оставкитъ на тѣзи господа, ще ви ги прочета. (Чете)

„До г. председателя на Народното събрание.
Заявление от русенския народен представител
Станчо Доневи.

Г. председателю! Моля да представите прѣдъ Съ-
бранието настоящата ми молба, за да бѣде приетъ депу-
татският ми мандатъ, защото самъ виждамъ, че съ нищо
вече не мога да оправдая стоенето си тукъ“.

Нѣкой отъ земеделската група: Той не ѣ стоялъ тукъ.

И. Симеоновъ: Отишълъ е да продава солъ въ Русчукъ.
По търговия е отишълъ.

М. Такевъ: Да се прочете и заявлението на г. Вазова.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже нѣ-
колко господа пожелаха да се прочете оставката и на
г. Вазова, ще я прочета, но докато ми се донесе писмото,
моля да се приеме оставката на г. Станчо Доневи.

Г. Василевъ: По какви причини?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ четохъ.
— Тѣй щото, които сѣ съгласни да се приеме оставката
на г. Станчо Доневи, моля, да си вдигнатъ ржката. Бол-
шинство.

Бюрото ще пише на подгласника да му заеме мѣстото.
Пристъпваме къмъ разглеждане на пунктоветъ отъ дневния
редъ.

Н. Калчевъ: Г. председателю! Тѣкмо прѣди единъ мѣ-
сецъ азъ съмъ депозиралъ едно питане къмъ г. министъръ-
председателя за изнасяне 4 вагона зеленчуково сѣме отъ
Русчукъ, въпрѣки запрѣщението на дирекцията. Азъ ще
моля да обърнете внимание на г. министра върху това
нѣщо, за да се отговори, защото по всичко изглежда, че
наближава да се закрие Камарата, и нѣма да ми се от-
говори.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Откъдѣ смѣ-
тате, че ще се закрие Камарата?

Н. Калчевъ: Азъ тѣй съмъ убѣденъ. Едно врѣме, ко-
гато не се отговаряше, дигаше се гюрултия.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Прѣдседа-
телството ще направи нужното.

Н. Калчевъ: (Възразява нѣщо)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Казахъ Ви,
г. Калчевъ, ще помоля г. министра, когато бѣде готовъ,
да Ви отговори.

Н. Калчевъ: На 4 мартъ съмъ го депозиралъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: На пръвъ
дневенъ редъ е: трето четене на законопроекта за из-
вънреденъ свръхсмѣтенъ кредитъ на сума 10 милиона
лева за постройка на помѣщения за институти и клиники
на медицинския факултетъ при Софийския университетъ
„Братя Евлоги и Христо Георгиеви отъ Карлово“.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ д-ръ В. Михалчевъ: (Чете)

ЗАКОНЪ

за извънреденъ свръхсмѣтенъ кредитъ на сума 10.000.000 л.
за постройка на помѣщения за институти на медицинския
факултетъ при Софийския университетъ „Братя Евлоги и
Христо Георгиеви отъ Карлово“.

Чл. 1. Разрѣшава се на министра на общественитѣ
сгради, пѣтищата и благоустройството извънреденъ свръх-
смѣтенъ кредитъ, на сума 10.000.000 л., за постройка на
необходимитѣ здания за институти и клиники на меди-
цинския факултетъ при Софийския университетъ „Бр. Ев-
логи и Христо Георгиеви отъ Карлово“.

Чл. 2. Разходитѣ по тоя извънреденъ свръхсмѣтенъ
кредитъ да се произвеждатъ до изчерпването му и да се
покриватъ съ произведението на заемъ срѣщу държавни
сѣкровищни бонове, при условия и лихви, опрѣдѣлени
отъ Министерския съветъ. Държавнитѣ сѣкровищни бо-
нове се освобождаватъ отъ всѣкакви такси и данѣци, прѣд-
видени или които ще се прѣдвидятъ въ законитѣ за-
напрѣдъ“.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които прие-
матъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да
си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Погрѣшно е вписано въ дневния редъ на първо мѣсто
слѣдъ този законопроектъ първо четене на законопроекта
за 6% народенъ заемъ отъ 1919 г. Както знаете, рѣшихме,
че ще продължатъ дебатитѣ по закона за конфискацията.
Има думата г. министърътъ на финанситѣ.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Ще моля г. г. народнитѣ
прѣдставители да се съгласятъ да мине на първо четене
законопроектътъ за заема, ако е възможно безъ дебати, и
да отиде въ комисията. Господата, които се интересуватъ,
да заповѣдатъ въ тази комисия, и азъ съмъ готовъ да
дамъ всички обяснения, респективно ако се окажатъ нѣкои
пробели или недостатѣци въ редакцията, да ги поправимъ.
Врѣмената сѣ такива, щото мисля, че ще бѣде въ интереса
на България да не дебатираме много върху тази материя.
Та ако сѣ съгласни г. г. народнитѣ прѣдставители, моля
да се приеме на първо четене законопроектътъ за заема.

Обаждатъ се: Съгласни сме.

Г. Василевъ: На второ четене може да се говори по
всички членове.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля г. се-
кретаря да прочете законопроекта.

Н. Начевъ: Вашето прѣдложение не е гласувано, г. ми-
нистре.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: То нѣма
защо да се гласува. Това е на дневенъ редъ.

Н. Начевъ: Ама Вие сами казахте, че погрѣшно е по-
ставенъ този законопроектъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ казахъ,
че е погрѣшно писанъ въ дневния редъ по-напрѣдъ за-
конопроектътъ за заема и искахъ да се пристѣпи прѣди
него къмъ разискване закона за конфискацията. Понеже
сега слѣдваме дневния редъ, нѣма защо да гласуваме.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ д-ръ В. Михалчевъ: (Чете)

„МОТИВИ

къмъ законопроекта за 6% народенъ заемъ отъ 1919 г.

Г. г. народни прѣдставители,

Положението на Българската народна банка, особено
слѣдъ есеннитѣ събития, е крайно неблагоприятно. Бан-
кнотната циркуляция е надминала два милиарда и трисѣ-
милiona лева срѣщу единъ ефективенъ златенъ стокъ отъ
шестдесетъ и три милиона лева. Покритието на тая цир-
куляцията въ Берлинъ и Виена е засега безъ значение, за-
щото банката не може да разполага фактически съ своитѣ
фондове при кореспондентитѣ си въ тия два града. Задъл-
жението днесъ на държавата къмъ Народната банка, въ
текущи смѣтки и сѣкровищни бонове, достига крѣгло
единъ милиардъ лева. Очевидно е, че при тая обстановка
банката не може да застане на висотата на положението
си, като единственъ емисионенъ и прѣвъ кредитенъ ин-
ститутъ въ страната. Единъ заемъ се налага по необхо-
димостъ. Съ произведението отъ него ще може, на първо
мѣсто, да се покрие дългътъ на държавата къмъ банката, а
чрѣзъ това ще стане възможно и изтеглянето изъ обръ-
щение на голѣма частъ отъ издаденитѣ банкноти. Съ
това само мѣроприятие, разбира се, нашата валута не
може да се подобри. Обаче при възможността да се из-
несатъ и продадатъ въ странство нашитѣ тютюни и други
мѣстни произведения, при едно по-голѣмо постѣпление
на държавнитѣ приходи, увеличени споредъ току-що гла-
сувания бюджетъ, при една по-благоприятна политическа
конюнктура, при една изобилна реколта, можемъ осно-
вателно да хранимъ надежда, че и тая цѣль ще бѣде по-
стигната. При настѣпването на тия благоприятни обстоя-
тельства, азъ смѣтамъ, че ще бѣде отъ голѣма полза да
може правителството да емитира единъ вѣтрѣшенъ заемъ.
Ето цѣльта, която гони настоящиятъ законопроектъ.

Азъ мисля, че тая операция, макаръ и крупна нагледъ,
може, при днешнитѣ размѣни срѣдства на вѣтрѣшния
пазаръ, да успѣе. Заемътъ е въ неопрѣдѣлен размѣръ,
за да се даде възможностъ на цѣлото население да вземе

участие въ подписката и да се избѣгне репартицията на записанитѣ облигации. Той е публиченъ, защото държавата се обръща направо къмъ населението, безъ да прибѣгва до посредничеството на банковъ консорциумъ. Врѣмето и подробнитѣ условия на емисията остава да се опрѣдѣлятъ отъ Министерския съвѣтъ.

Моля ви, прочее, да гласувате приложените тукъ законопроекта.

София, мартъ 1919 г.

Министъръ на финансите: Д-ръ С. Даневъ.

„ЗАКОНОПРОЕКТЪ

за 6% народенъ заемъ отъ 1919 г.

Чл. 1. За изплащане дълга на държавата къмъ Българската народна банка, за консолидиране на частъ отъ летящия държавенъ дългъ и за изваждане изъ обращение частъ отъ банкнотитѣ, разрѣшава се на министъра на финансите да издаде единъ шестъ процентенъ заемъ въ неопрѣдѣленъ размѣръ, нарѣченъ „Народенъ 6% заемъ отъ 1919 г.“

Чл. 2. Заемътъ ще се прѣдставлява отъ облигации на приносителя по 500 л. всѣка.

Облигациитѣ се състоятъ отъ отдѣлни отрѣзки и отрѣзки по петъ, десетъ и двадесетъ облигации. Количеството на всѣка категория отъ облигациитѣ се опрѣдѣля при подписката на заема отъ самитѣ подписвачи.

Текстътъ и формата на облигациитѣ се опрѣдѣлятъ отъ министъра на финансите.

Чл. 3. Всѣка облигация ще носи годишна лихва шестъ на сто (6%) върху номиналната стойностъ, платима въ края на всѣко шестмѣсечие срѣщу шестмѣсечни купони, падежитѣ на които ще бѣдатъ опрѣдѣлени отъ министъра на финансите слѣдъ емисията на заема.

Чл. 4. Погашението на заема ще стане по номиналната му стойностъ въ продължение на 75 години чрѣзъ шестмѣсечни тегления по жребие, споредъ една таблица, напечатана на гърба на облигациитѣ, обемаща 150 равни шестмѣсечия за погашението и лихвитѣ.

Чл. 5. Първото тегление ще стане прѣзъ второто шестмѣсечие на 1925 г., единъ мѣсецъ преди падежа на купона за същото шестмѣсечие.

Чл. 6. Изплащането на излѣзлитѣ въ погашение облигации ще става едновременно съ купона, чийто падежъ иде слѣдъ тиража. Описътъ на излѣзлитѣ въ погашение облигации се обнародва въ „Държавенъ вестникъ“.

Прѣдставенитѣ за изплащане облигации трѣбва да бѣдатъ придружени съ всичкитѣ купони, падежътъ на които не е настѣпилъ на опрѣдѣлената за изплащане дата; стойността на непрѣдставенитѣ купони се спада отъ сумата, която слѣдва да се изплати на приносителя.

Чл. 7. Министърътъ на финансите се упълномощава да направи конверсия или прѣдсрочно изплащане на неамортизиранитѣ облигации отъ заема, когато той намѣри това за добръ.

Рѣшението за конверсия или прѣдсрочно изплащане се оповѣстява три мѣсеца по-рано.

Чл. 8. Облигациитѣ и купонитѣ имъ се освобождаватъ отъ всѣкакви данѣци, такси или каквито и да било други налози, прѣдвидени или които биха се прѣдвидѣли отъ фискалнитѣ закони.

Чл. 9. Излѣзлитѣ въ тиражъ облигации, както и купонитѣ съ изтекли падежи, се приематъ по номиналната имъ стойностъ за изплащане на данѣци, такси, мита и други налози, които държавата събира.

Чл. 10. Непрѣдставенитѣ за изплащане въ продължение на петъ години излѣзли въ тиражъ облигации и купони съ изтекли падежи се покриватъ съ давностъ въ полза на държавното съкровище.

Чл. 11. Неизлѣзлитѣ въ погашение облигации се приематъ, по номиналната имъ стойностъ, въ всички държавни, общински и обществени учрѣждения за залогъ и гаранции.

Чл. 12. Издаването на заема ще стане чрѣзъ публична подписка на гишетата на държавнитѣ банки, пощенскитѣ спестовни каси, популярнитѣ банки, селскитѣ кредитни кооперации и при селскитѣ общински управления.

Забѣлѣжка: Съ съгласието на Министерския съвѣтъ подписката може да стане и на гишетата на акционернитѣ кредитни дружества, като на същитѣ дружества се плати прѣдвидената въ чл. 19 комисиона.

Чл. 13. Емисионниятъ курсъ на облигациитѣ се опрѣдѣля на 490 л. минимумъ.

Чл. 14. Изплащането на записанитѣ облигации ще стане изведнѣжъ или на срокове, опрѣдѣлени отъ министъра на финансите.

Чл. 15. Подписвачитѣ, които биха прѣдпочели да изплатятъ записанитѣ облигации на срокове, внасятъ и съответната лихва по 6% върху всѣка вноса отъ датата на подписката до опрѣдѣления день за внасяне.

Чл. 16. При подписката се издаватъ врѣмenni свидѣтелства, които ще бѣдатъ замѣнени съ оригинални облигации, снабдени съ шестмѣсечни купони.

Върху закъснѣлитѣ вноски ще се събира 8% годишна лихва, която почва да тече отъ падежитѣ на опрѣдѣленитѣ срокове. Слѣдъ единъ мѣсецъ отъ крайния падежъ министърътъ на финансите може да продаде на борсата недоплатенитѣ врѣмenni свидѣтелства и първитѣ вноски по тѣхъ оставатъ въ полза на държавното съкровище, а послѣдующитѣ, ако сѣ направени такива, се връщатъ на вносителитѣ.

Чл. 17. Подписката на заема ще се извърши лично отъ подписвачитѣ, които иматъ право да запишатъ облигации само лично за себе си. Колективни подписки чрѣзъ списъци не се допускатъ.

Чл. 18. Носителитѣ на облигациитѣ отъ този заемъ се задължаватъ да не ги продаватъ на борсата или вънъ отъ борсата въ продължение на двѣ години.

Сключенитѣ прѣзъ тоя периодъ сдѣлки сѣ невалидни и прѣхвърленитѣ облигации се конфискуватъ.

Слѣдъ изтичането на горния срокъ конфискуванитѣ облигации се продаватъ на борсата.

Чл. 19. Разрѣшава се на министъра на финансите да заплати на селскитѣ общински кметове и секретарь-бирници, както и на директоритѣ на популярнитѣ банки и на касиеръ-дѣловодителитѣ на селскитѣ кредитни кооперации половинъ на сто комисиона върху номиналната стойностъ на записанитѣ при тѣхъ и напълно изплатени при подписката облигации.

Чл. 20. За покриване разноснитѣ по издаването на заема разрѣшава се на министъра на финансите извънреденъ свръхсметенъ кредитъ отъ 10.000.000 л., която сума ще се вземе отъ произведението на този заемъ.

Чл. 21. Въ държавния бюджетъ се прѣдвижда ежегодно пужната сума за лихви и погашения на заема.

Чл. 22. Врѣмето и подробнитѣ условия по емисията на заема се опрѣдѣлятъ отъ Министерския съвѣтъ.

Г. Поповъ: Искамъ думата.

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Азъ молихъ да се прѣреди дневниятъ редъ и да се почне съ законопроекта за заема само ако Народното събрание се съгласи да не ставатъ дебати. Щомъ, обаче, има желание у народнитѣ прѣдставители да говорятъ, нека тогава остане проектътъ за послѣ. Г. Поповъ! Ако обичате, при второто четене вземете думата, за да може законопроектътъ да отиде още днесъ въ комисията.

К. Лулчевъ: Не, нека пропадне законътъ за конфискацията — това е неговата цѣль.

Г. Поповъ: (Отива на трибуната)

Отъ земледѣлската група: Да се гласува.

К. Лулчевъ: Това е обструкция на конфискацията.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Нека отиде този законопроектъ въ комисията, та да върви работата по конфискацията.

Г. Поповъ: Защо прѣреждате дневния редъ?

Министъръ д-ръ С. Даневъ: Елате въ комисията и тамъ си кажете думата.

Министъръ С. Костурковъ: На второ четене си кажете думата, както сега ще си я кажете. Въпросътъ е да мине законътъ за конфискацията.

Г. Поповъ: Добръ.

Отъ групитѣ на блока: Е-е-е! (Ржкоплѣскане)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Които приематъ на първо четене законопроекта за 6% народенъ заемъ отъ 1919 г., както се прочете, и да отиде въ комисията, моля, да си вдигнатъ ржката. Болшинство.

Минаваме към дебатите по закона за конфискацията. Има думата г. Димитър Тончев. Остава Ви, г. Тончев, да говорите само един час.

Д. Тончев: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Материята е доста сложна, но прѣдъ видъ на това, че не ми е останало повече отъ единъ часъ да говоря, азъ ще се постарая да бѣда колкото е възможно по-крайтъ върху онова, по което не се доизказахъ. Ще припомня само съ двѣ думи, че въ миналото засѣдание азъ изказахъ мисълта, че нашата конституция съ чл. 67 провъзгласява неприкосновеността на частната собственост, а чл. 75 забранява конфискацията и даже по поводъ на прѣстъпление. Това, г. г. народни представители, което е вписано въ конституцията, е запазено като едно право, и нѣма нужда да ви доказвамъ това.

Т. Вълчевъ: И въ чл. 4 отъ закона за реквизицията е казано, че частната собственост е неприкосновена, но вие всичко помѣтохте.

Д. Тончевъ: Отъ доказване има нужда само онова, което не е разрѣшено съ изриченъ текстъ. Азъ припомнямъ, г. г. народни представители, тази най-проста истина, за да мина по-нататкъ и да се спра главно върху онази точка, по която почти всички останахме съгласни.

Слѣдъ като говорихъ азъ, народниятъ прѣдставителъ г. Фаденхехтъ ми каза, че това, което съмъ казалъ, е познато, е безспорно, и че азъ се старая просто да отворямъ едни отворени врата. Той не бѣше правъ. Ако е въпросъ само за неговия юридически умъ, напълно съмъ съгласенъ, че това, което съмъ казалъ, му е било извѣстно и му е извѣстно, но за мнозина г. г. народни представители вратата не бѣха отворени, наопаки, тѣ бѣха затворени съ тежки ключалки. Сѣщото заяви и г. министърътъ на правосъдието, който внесе законопроекта. И спорътъ между насъ остана само върху това, че законътъ посѣга или иска да конфискува само незаконната собственост и не посѣга на законната, затуй трѣбва сега да се обяснимъ г. г. народни представители, коя е законна собственост, на която, и споредъ казането на г. министра на правосъдието, законопроектътъ нѣма намѣрение да посѣга, тъй като неговата цѣль е да посегне на незаконната собственост.

И тъй, г. г. народни представители, да си поставимъ въпроса право и ясно: коя е законна собственост и коя незаконна?

С. Момчевъ: Която не е крадена, тя е законна.

К. Пастуховъ: Азъ Ви отговарямъ, г. Тончевъ: хайдушката е незаконна собственост.

П. Даскаловъ: Ти оттамъ само дрънкашъ.

Д. Тончевъ: Моля Ви се, оставете ме. Когато говорите вие, азъ не Ви закачамъ. — Г. г. народни представители! Нѣма нѣкой текстъ, който да говори, коя е законна собственост и коя е незаконна собственост. За да опрѣдѣлимъ и дадемъ точна дефиниция на понятието на законната и незаконната собственост, ще трѣбва да извадимъ тази дефиниция отъ принципитъ на правото и отъ личната свобода на лицето, която свобода, положена въ труда, дава собствеността. Собствеността е имотътъ, който лицето печели съ своя трудъ, съ своя умъ и съ своитѣ способности. Слѣдователно, трѣбва да видимъ, дали законитѣ турятъ нѣкой си спънка, нѣкое ограничение на свободата на труда, на търговията и на индустрията, защото тѣзи сѣ източникитѣ, отъ които се получава собствеността. Нѣма ли трудъ, нѣма ли търговия и индустрия, нѣма отдѣ да се вземе и собственост. Нашата конституция по този въпросъ мълчи; законитѣ, които имаме, тъй сѣщо мълчатъ. Този въпросъ нѣкога е билъ дискутиранъ, защото е вълнувалъ умоветѣ. И азъ по този въпросъ срѣщамъ само въ френската конституция отъ 24 юлий 1793 г. единъ изриченъ текстъ, който казва, че никакъвъ родъ работа, произведение и търговия не може да бѣде забранена като занятие — (Чете) „Nul genre de travail, de culture, de commerce, ne peut être interdit à l'industrie des citoyens“. Това е, г. г. народни представители, принципътъ, който е провъзгласенъ. Най-послѣ, той стана безполезенъ, защото днесъ е аксиома, че на труда, на търговията и на индустрията, въ кръга на законитѣ, за които ще кажа, нѣма никаква спънка.

Сега, г. г. народни прѣдставители, позволете ми да дамъ, споредъ моето разбиране, дефиниция на понятието на законната собственост. Азъ разбирамъ подъ законна собственостъ онази, която е придобита по единъ незабраненъ начинъ отъ нѣкой законъ, подъ страхъ на конфискация или подъ какъвто и да е нѣкакъвъ другъ страхъ за ограничение. Съ други думи, онази собственост, която е добита въ известенъ моментъ, безъ да е имало нѣкой углавенъ или граждански законъ, който да казва, че ако вие придобие собственостъ подъ този или онзи начинъ, тя се счита за незаконна, въ отсъствието на такъвъ единъ углавенъ и граждански законъ добитата собственостъ по незабраненъ начинъ е законна собственост. Защо? Защото има едно всеобщо прието начало, че всичко онова, което не е забранено изрично, е позволено.

А. Радоловъ: Не е башъ тъй.

Д. Тончевъ: Това, г. г. народни прѣдставители, на какво почива; тази мисълъ, този принципъ на какво почива? Той почива върху идеята за гражданската свобода. Гражданската свобода се състои отъ това, че лицето, когато дѣйствува, когато прилага своя трудъ, своя умъ, своята енергия въ известна деятелностъ, трѣбва да знае, че онова, което създаде, което направи въ минутата, ако нѣма нѣкой законъ, който да го забранява, то се счита за законно и нѣма да дойде единъ послѣдующъ законъ, който да го развали. И наистина, г. г. народни прѣдставители, какво би станало съ гражданската свобода, ако гражданитѣ биха били изложени на опасността всѣка една минута, щото тѣхнитѣ сдѣлки, които правятъ, да могатъ да дойдатъ съ единъ послѣдующъ законъ да бѣдатъ свършено прѣобърнати и унищожени? И ние непрѣмънно трѣбва да имаме единъ критеримъ, за да опрѣдѣлимъ точно понятието за законната собственост въ този смисълъ, въ който азъ казахъ, защото ако оставимъ това опрѣделение на субективнитѣ сѣждения на всѣкого, тѣ ще бѣдатъ произволни. Доказателства, г. г. народни прѣдставители, за този голѣмъ произволъ служатъ дебатитѣ по тоя сѣщия законъ и особено разногласието между двама социалисти, единиятъ широкъ и единиятъ тѣсенъ. Припомнете си, че широкиятъ социалистъ г. Илия Януловъ,...

Х. Кабакчиевъ: Той не е никакъвъ социалистъ; той е буржоа, като васъ.

К. Пастуховъ: Той е истински социалистъ; вие, тѣснитѣ, сте анархисти.

Д. Тончевъ: ...който мисля, че каза, че е единъ отъ авторитѣ на закона или единъ отъ членоветѣ на комисията, която е изработвала закона, слѣдователно има амбицията да се счита като авторъ на този законъ, раздѣли собствеността: на двѣ категории — на законна и на незаконна, и каза, г. г. народни прѣдставители: „Ние, които направихме закона, заедно съ всичкитѣ професори, имаме за цѣль, имаме прѣдъ видъ да посегнемъ само на незаконната собственостъ, а законната ние нѣма да закачаме“. И тъй, за широкитѣ социалисти, въ лицето на г. Илия Януловъ, има законна и незаконна собственостъ.

С. Дойчиновъ: Въ лицето на неговия министъръ.

Д. Тончевъ: Излѣзе и г. Георги Поповъ, тѣсенъ социалистъ, и какво ви каза? Че собствеността е въобще кражба, че въобще тя е незаконна, защото тя е образувана отъ недоплатенитѣ надници на работницитѣ и, понеже е въобще незаконна собствеността, той иска посѣгателство на нея, цѣлата собственостъ да бѣде конфискувана или по законенъ редъ, или пъкъ да дойде, както казваше той, обществото, т. е. народътъ, произволно да си я вземе. Виждате, г. г. народни прѣдставители, двама души народни прѣдставители оратори отъ една и сѣща партия едно врѣме, днесъ само раздѣлени, когато говорятъ по една и сѣща материя, която е отъ такава една важностъ, дохождатъ въ едно пълно разногласие. Ако слушаме г. Попова, всичко трѣбва да пометемъ; ако слушаме г. Илия Януловъ, ще пометемъ само незаконното. Не ще съмнѣние, че ние трѣбва да бѣдемъ благодарни и за това на широкитѣ социалисти, че поне не искатъ по единъ революционенъ начинъ да пометатъ всичко, но по единъ еволюционенъ начинъ да могатъ малко по малко да достигнатъ своитѣ цѣли. Защото и азъ, г. г. народни прѣдставители, съмъ изучавалъ учението на социалиститѣ, и азъ мога да претендирамъ, че знамъ нѣщо отъ него и съмъ

си съставил едно убъждение по този въпрос, относително собствеността, за тяхния възглед; то е, че както единият, тъй и другият, т. е. и широките и тесните социалисти, имат въ края на краищата една цел — да прѣобърнат частната собственост въ колективна, съ разлика само въ *modus procedendi*: тесните искат изеднѣжъ, по революционенъ начинъ, непримиримо, безъ компромисъ, широките искатъ постепенно, по еволюционенъ начинъ, малко по малко, да не може това да се усѣти. Тази е, споредъ мене, разликата.

Сега, г. г. народни прѣдставители, тази е, слѣдователно, законната собственост, на която — всички сме съгласни — конституцията забранява да се посѣга, като е обявена за неприкосновена. Не можемъ да посѣгаме на нея, както забѣлжихъ завчера, нито съ нѣкакъвъ си граждански законъ, нито съ уголовенъ, щомъ тя е законна собственост. Обаче както въ другите страни, дѣто е провъзгласена неприкосновеността на частната собственост, тъй сѣщо и у насъ, въпрѣки изричния членъ на конституцията — чл. 75, е допуснато едно малко изключение за извѣстни имоти, за извѣстни прѣдмети въ формата на тъй наречената специална конфискация като допълнително наказание. И тя у насъ, г. г. народни прѣдставители, е допусната отъ наказателния законъ, чл. чл. 13 и 37. Чл. 13 опрѣдѣля какви сѣ наказанията, раздѣля ги на двѣ категории: главни и допълнителни. Допълнителното наказание е лишаване отъ права и конфискация на опрѣдѣлени прѣдмети. А чл. 37 веднага же прибѣрзва да опрѣдѣли кои сѣ тѣзи прѣдмети: (Чете) „Намѣренитѣ у виновния прѣдмети, на които направата, продажбата, разпространяването, притежанието или пазенето сѣ забранени, а въ прѣдвиденитѣ отъ закона случаи и вещитѣ, които принадлежатъ на виновния и които сѣ били прѣдзначени или сѣ служили за извършване на прѣстѣпление, се отнематъ, и, ако не подлежатъ на изтрѣбление, се продаватъ за въ полза на държавнитѣ тѣмници“. И тъй, вие виждате, г. г. народни прѣдставители, отъ чл. 75 на нашата конституция, че абсолютно не може да се побутва собствеността, че тя е неприкосновена, но нашиятъ законодатель въ уголовнитѣ закони, както и другадѣ, въ общественъ интересъ е направилъ едно малко отстѣпление. Но, както се забѣлзва отъ г. Панайодова и други, това отстѣпление е толкова незначително — то се отнася за инструментитѣ, съ които е извършено прѣстѣплението или за онова, което произтича отъ прѣстѣплението, и не може да се даде назадъ, каквито сѣ, напр., фалшивитѣ монети — че то не може даже да се смята като такова. Тѣй щото трѣбва да признаемъ за една минута, че има едно отстѣпление, едно малко изключение отъ чл. 75 за неприкосновеността на собствеността съ чл. чл. 13 и 37 отъ наказателния законъ.

Може да ни се каже, г. г. народни прѣдставители: ако конституцията, която провъзгласява собствеността въ чл. 75 за неприкосновена, допуска специалната конфискация въ форма на допълнително наказание, то сега ние, които сме се събрали тукъ, като законодатели, ще разширимъ, специалната конфискация, като увеличимъ най-напрѣдъ числото на случаитѣ, въ които се прилага конфискацията като наказание, като увеличимъ размѣра на наказанието, т. е. да се отнася конфискацията не само за тия прѣдмети, които сѣ обозначени въ чл. 37, но и за нѣкои други прѣдмети. Тамъ, г. г. народни прѣдставители, отъ точка зрѣние нито на конституционното право, нито на уголовното, не може да се възражава, обаче веднага ще трѣбва да се прибави, че ако вие искате да посегнете на частната собственост или бихте си позволили да посегнете на частната собственост въ формата на специална конфискация, вѣнъ отъ това, което е постановено досега, ще трѣбва да спазите всички принципи за дѣйствието на уголовнитѣ или граждански закони по отношение на врѣмето, съ други думи, ще трѣбва да спазите принципитѣ на обратната или необратната сила на законитѣ, били тѣ уголовни, били тѣ граждански. Ако Народното събрание пази тия принципи, които, както ще видимъ, сѣ установени било въ конституцията, било въ нѣкой обикновенъ законъ, било отъ духа на конституционното право, било отъ доктрината, не ще съмнѣние, че бихме могли да се споразумѣемъ. Какви сѣ, г. г. народни прѣдставители, тия принципи за обратната сила на законитѣ? Прѣди да дойдемъ до това, г. г. народни прѣдставители, нека да видимъ това, което стои и което е до тази минута, какво е, и какъ е то, и съобразно ли е то съ конституцията. Нашата конституция гласи, че никакво наказание не може да бѣде наложено, ако то не е обявено съ особенъ законъ и обявено въ минутата на извършването на прѣстѣплението. А чл. 1 отъ наказателния законъ гласи: (Чете) „Прѣстѣпление или нарушение се

счита онова дѣйствие, което е обявено отъ закона за такова“. Прѣди да е обявено, то се счита за законно. Доказателства, г. г. народни прѣдставители, че едно и сѣщо дѣяние, необявено за прѣстѣпно, не може да се счита за такова, имаме въ нашия наказателенъ законъ, отдѣла за многоженството. Какво казва той? Че който има повече отъ една жена, наказва се за многоженство. Другъ членъ отъ сѣщия отдѣлъ казва: „Мюсюлманитѣ, живущи въ България, могатъ да иматъ повече отъ една жена, и тѣ не се наказватъ за многоженство“. Виждате, слѣдователно, г. г. народни прѣдставители, че въ една и сѣща държава, въ единъ и сѣщия градъ, въ една и сѣща махала, християнина, като има повече отъ една жена, ще го осѣдимъ, ще го затворимъ, а мюсюлманитѣ може да разполага съ 4, 5, 6 и повече жени. Това какво показва? Че когато извѣстно дѣяние, когато извѣстенъ фактъ не е обявенъ отъ закона за прѣстѣпение, той се счита за законенъ. Това, което заради насъ е прѣстѣпно, за мюсюлманитѣ е законно. Чл. 2 отъ наказателния законъ, който е важенъ, гласи: (Чете) „Всѣко прѣстѣпление или нарушение се наказва съ онова наказание, което е опрѣдѣлено отъ закона, прѣди да е то извършено. Ако между извършването на дѣянието и издаването на присѣдата послѣдватъ различни закони, то въ такъвъ случай трѣбва да се приспособява оня, който е по-лекъ“. И тъй, г. г. народни прѣдставители, излиза, че се наказва извѣстно дѣяние само въ такъвъ случай, ако прѣди неговото извършване е имало единъ законенъ текстъ, който го наказва като прѣстѣпно. Слѣдователно, първото най-главно и сѣществуващо условие, за да може да се провъзгласи едно дѣяние за прѣстѣпно, което досега не се е считало за такова, е, че трѣбва тази прѣстѣпност да сѣществува, да се допуска само отъ минутата, откогато законътъ, който го провъзгласява, е промулгиранъ, е станалъ законъ. Това е, г. г. народни прѣдставители, когато ще се създава единъ уголовенъ текстъ за ново прѣстѣпление и когато ще се създава единъ уголовенъ текстъ за увеличено наказание. Днесъ за извѣстно прѣстѣпление се налага, да кажемъ, само пет години затворъ, утрѣ може да излѣзе другъ законъ, който наказва сѣщото дѣяние съ 10—15 години — по-строго. Въ такъвъ случай за старото дѣяние, извършено прѣди този законъ, ще се приложи по-мекитѣ законъ. И тъй, г. г. народни прѣдставители, това, което е казано въ чл. чл. 1 и 2 отъ наказателния законъ и което е провъзгласено отъ нашата конституция, чл. 75, алинея първа, че не може да се наложи наказание, непрѣдвидено отъ закона, това е принципътъ за обратната сила на законитѣ. Слѣдователно, ако е въпросъ за уголовно право, за уголовенъ законъ, тамъ споръ, г. г. народни прѣдставители, днесъ, въ тази минута между юриститѣ нѣма. Азъ вѣрвамъ, че онѣзи професори, които сѣ вземали участие въ съставянето на този законопроектъ, надали биха могли да кажатъ нѣщо противно на това, което азъ казвамъ, защото днесъ въ правото то е аксиома. Другъ и може би по-сложачъ, по-споренъ е въпросътъ въ гражданското право, ако би искалъ да създадешъ единъ граждански законъ и да му дадешъ обратна сила. За уголовенъ законъ видѣхме, че не може да се допусне обратна сила, било относително главното наказание, било относително допълнителното наказание — конфискацията, но може ли законодателятъ да издаде единъ граждански законъ съ обратна сила?

К. Сидеровъ: Г. Тончевъ! *Lex taburnica* имаше ли обратна сила?

Д. Тончевъ: И за него ще ви кажа.

С. Петковъ: Той е тълкувателенъ законъ.

Д. Тончевъ: Г. г. народни прѣдставители! Когато е въпросъ за обратна сила на гражданскитѣ закони, тамъ има работи, които сѣ спорни между учителитѣ на гражданското право, и има работи безспорни, за които сигурно и моятъ колега г. Фаденхехтъ, когато ще говори, ще каже сѣщото. По коя материя е безспорно за всѣки единъ юридически умъ, че не може на граждански законъ да се даде обратна сила? То е, г. г. народни прѣдставители, по материята, която се отнася до частната собственост. Не може да издадешъ единъ граждански законъ и да му дадешъ обратна сила въ смисълъ да нахърни частната собственост. Това е безспорно днесъ, безразлично какъ законътъ засѣга собствеността: дали я засѣга направо, дали я засѣга косвено, дали я засѣга по нѣкой си околненъ пътъ, чрѣзъ контрактъ или чрѣзъ особенъ другъ начинъ на придобиване. Важното, сѣществуващото е, че не може да се издаде граждански законъ съ обратна сила,

който да засъгва частната собственост, нѣщо, което, за голѣмо съжаление, въ нашия Парламент нѣкога се е прѣскачало и правятъ се опити да се прѣскача. Защото, г. г. народни прѣдставители, не може, споредъ нашата конституция, да дадемъ и на граждански законъ, относително собствеността, обратна сила, както на углавненъ законъ. Когато е за углавненъ законъ, ние се силаваме на чл. 75, когато е за граждански, ние веднага се опираме на чл. 67. Нашата конституция, макаръ съ изриченъ текстъ да не казва, че законодателятъ не може да издава углавненъ или граждански законъ съ обратна сила, тя го казва виртуално. По единъ виртуаленъ начинъ тя възвежда принципа за необратната сила на гражданскитѣ закони въ конституционенъ принципъ. Като казва, че никому не може да се налага наказание, което не е установено отъ законитѣ въ минута, когато е извършено прѣстѣплението, съ това виртуално ви се казва, че не може да издава углавненъ законъ съ обратна сила. Като ви казва конституцията, че собствеността е неприкосновена, съ това пакъ виртуално ви казва, че не можете да издавате граждански законъ съ обратна сила относително собствеността. Имало е, г. г. народни прѣдставители, конституции, които сѣ намирали за добръ — и днесъ съществуватъ — да не се ограничаватъ само съ принципитѣ на правото, ами изрично да извяватъ, да прокламиратъ, че не може обикновениятъ законодатель да произволни въ тази материя, че не може да издава нито углавненъ, нито граждански законъ съ обратна сила и че ако би си позволилъ да направи това, той би извършилъ или прѣстѣпление, или тирания, или друго нѣкое обстоятелство. Разбира се, както забѣлжихъ, гражданскитѣ закони нѣматъ обратна сила само по отношение на собствеността и придобититѣ права по какъвто да е начинъ. Има чѣлъ редъ материя, въ които законодателятъ може и нѣкога даже трѣбва да издава закони съ обратна сила. Това сѣ, г. г. народни прѣдставители, политическитѣ закони, за които наменна г. Сидеровъ. Всички политически закони, стига само тѣ да не засѣгатъ конституцията, могатъ и трѣбва да иматъ обратна сила. Колкото по апострофа, който ми направи г. Сидеровъ, ще кажа, че Табурновиятъ законъ не е единъ законъ, издаденъ по прѣмъ начинъ отъ Камарата, а бѣше само единъ тълкувателенъ законъ, тѣй щото той нѣма нищо общо съ материята, която ни занимава, пъкъ и той не се приложи.

К. Сидеровъ: Приложи се. Когато обвиняемитѣ министри даваха обяснения, говорихъ се и за него. Споредъ Васъ излиза, че като е нѣмало наказание, трѣбва да се краде.

Д. Тончевъ: Наопаки, азъ ще дойда и до него, г. Сидеровъ. Вие ще се убѣдите, че азъ не съмъ на това мнѣние. Френската конституция, г. г. народни прѣдставители, отъ 1795 г. въ чл. 14 постановява принципа за необратната сила и на углавнитѣ, и на гражданскитѣ закони между естественихъ непрѣсрочаеми и неотемлими права на човѣка, като казва: (Чете) „Никакъвъ законъ, нито углавненъ, нито граждански, не може да има обратна сила: „Aucune loi, ni criminelle, ni civile, ne peut avoir d'effet rétroactif.“ Това е единъ текстъ, който е провъзгласенъ въ онова врѣме, когато се борѣха хората въ врѣме на такива бурни революции за правата си.

И. Януловъ: Слава Богу, че въ нашата конституция нѣма такъвъ текстъ.

Д. Тончевъ: Единъ членъ, г. г. народни прѣдставители, отъ друга една конституция отъ 1793 г. е още по-поучителенъ за насъ, защото не само че казва, какво не може по никакъвъ начинъ нито на углавненъ, нито на граждански законъ да се дава обратна сила, но обявява и на човѣчеството — защото е вписанъ въ „правата на човѣка“ — и на народа, че гласуването на такъвъ единъ законъ би било тирания и би било едно прѣстѣпление. (Чете) „Никой не може да бѣде съденъ, ако законно не е призванъ, и само въ силата на единъ промулгиранъ законъ прѣди датата на извършване на прѣстѣплението. Законъ, който би наказалъ прѣстѣпления, извършени прѣди той да съществува, били би една тирания, (tyranie) а обратната сила, дадена на закона, била би едно прѣстѣпление (crime)“. Това е чл. 14 отъ конституцията отъ 1793 г. Завчера, г. г. народни прѣдставители, азъ имахъ случай по другъ единъ въпросъ да ви процитирамъ конституцията на Съединенитѣ щати, която въ чл. 1, отдѣлъ IX, пунктъ 3 казва, че никакъвъ посѣгателенъ законъ, bill of attainder, нито ретроактивенъ законъ, ex post facto, не може да бѣде издаденъ. Ex post facto какво значи? Че никой законъ не може да бѣде гласуванъ слѣдъ извършване на факта и да му се даде сила да накаже този фактъ, който е билъ извършенъ

прѣди него. Ако, г. г. народни прѣдставители, туй е въ просвѣтителитѣ, въ цивилизованитѣ държави, азъ питамъ, каква е днесъ разликата въ това отношение между насъ, българитѣ, и онѣзи, които биха били въ Америка? Разликата, г. г. народни прѣдставители, въ това отношение е само тази, че въ Америка, дѣто дѣйствува и днесъ чл. 1, отдѣлъ IX, пунктъ 3, намиратъ за добръ да възведатъ въ конституционенъ принципъ обратността или необратността на законитѣ углавни и граждански, както е било и въ другитѣ конституции, а въ нашата нѣма изриченъ конституционенъ принципъ, ами има виртуаленъ конституционенъ принципъ. Азъ употребявамъ този терминъ, който е най-добъръ познатъ на юриститѣ, и ще си служа съ него, като вѣрвамъ, че той ще бѣде въ състояние да изрази мисълта ми.

С. Златевъ: Кажете и другата разлика между нашия и американския народъ. Тамъ народътъ, вѣрвамъ, не е тѣй крадливъ, както нашиятъ; вѣрвамъ и управницитѣ имъ не сѣ такива крадливи, а тѣй сѣщо и търговцитѣ имъ.

Д. Тончевъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, ако сме съгласни до тукъ, нека да отворимъ една скоба помежду си и да признаемъ едно обстоятелство, което се случва въ всички парламенти. Когато ще възникне единъ въпросъ отъ науката на правото, отъ конституционното право специално, понеже всички народни прѣдставители не сѣ въ положение да знаятъ материята, ако онѣзи, които сѣ просвѣтителитѣ въ нея, и министърътъ на правосѣдието, който специално се смята като единъ, тѣй да се каже, официаленъ тълкувателъ на законитѣ, на принципитѣ, ако всички ние, казвамъ, които сме юридически умове, начело съ г. министра на правосѣдието, сме съгласни — и вѣрвамъ, че ще бѣдемъ съгласни — съ този принципъ, че на углавни закони обратна сила не може да се даде и че на граждански закони, засѣгащи правото на частна собственостъ или едно придобито право, тѣй сѣщо не може да бѣде дадена обратна сила, по-нататъкъ можемъ да вѣрвимъ много лесно и въ пълно съгласие.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ: За жалостъ, нѣма да вѣрвимъ въ съгласие.

Д. Тончевъ: Азъ поне така разбирамъ, защото ако върху принципа нѣмаме разногласие, не вѣрвамъ да имаме такова въ подробноститѣ. И наистина, г. г. народни прѣдставители, защо ще имаме ние разногласие и въ какво бихме могли да имаме разногласие? Ако г. министърътъ на правосѣдието заяви въ Народното събрание, заяви въ комисията, че той нѣма да допусне — и наистина не допуска — единъ текстъ въ закона, било отъ углавненъ, било отъ граждански характеръ, съ обратна сила тамъ, дѣто тя не може да бѣде, азъ мисля, че всѣки единъ отъ насъ ще върви рѣка за рѣка съ г. министра по този въпросъ.

Да дойдемъ, г. г. народни прѣдставители, сега въ малки подробности до закона. И не ги казвамъ даже, че сѣ подробности, защото ще направя едно заявление, че азъ върху никой текстъ отъ законопроекта нѣма да се спирамъ въ подробности, защото прѣдполагамъ, че народнитѣ прѣдставители, ако приематъ законопроекта за противоконституционенъ, не биха го гласували. Но ако, въпрѣки моето мнѣние, той би се гласувалъ на първо четене и би отишълъ въ комисията, азъ считамъ, че пакъ бихъ могълъ да кажа нѣкоя мисль, или политическа, или юридическа, която да прѣдставя известна полза или да има известна стойностъ. Тѣй щото мисля, че сега тукъ за мене нѣма да има мѣсто да говоря по това. Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на правосѣдието иска да засегне, да вземе за въ полза на държавата известни богатства, които сѣ добили чрѣзъ прѣстѣпления. Азъ и завчера ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, че не съмъ азъ, който ще се противя да се увеличи числото и номенклатурата въ нашия наказателенъ законъ. Нека създадемъ или провъзгласимъ и за въ бѣдеще нѣкои дѣлания за прѣстѣпни, които досега не сѣ били такива, ако това е потрѣбно, нека увеличимъ размѣра на нѣкои съществуващи наказания, ако считаме, че сегашнитѣ размѣри на наказанията сѣ малки; да го направимъ, но при едно съществено конституционно условие: да се спазва принципътъ за дѣйствието на закона по отношение на врѣмето, т. е. за обратна или необратна сила на законитѣ. Но, г. г. народни прѣдставители, азъ се питамъ сега: ако е въпросъ за онова богатство, на което държавата иска да посегне като придобито чрѣзъ прѣстѣпления, ами това го има въ законитѣ. Азъ поне си прѣдставямъ за себе си само три способа, чрѣзъ които едно лице, български гражданинъ, би могло да уврѣди държавата: или ще извърши кражба на държавенъ имотъ най-напрѣдъ, или ще извърши злоупотреба съ дър-

нѣкой си Х или У за неговото политическо и лично влияние, та тя да взема, вмѣсто тѣхъ, даденото? Това е, споредъ мене, едно косвено конфискуване, едно косвено отчуждаване на правото, т. е. не отчуждаване, защото отчуждаването става срѣщу възнаграждение, но косвена конфискация.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Тончевъ! Чл. 2 изрично казва: (Чете) „Незаконно придобититѣ имоти се отнематъ и присѣждатъ въ полза на държавата, доколкото съ това не се засѣга правото за обезщетение на пострадалиотѣ отъ прѣстѣпленіето лица“.

Д. Тончевъ: Но именно защото имахъ прѣдъ видъ това, питамъ се: какво ще остане за онова лице, което е дало паритѣ, и какво ще остане за държавата? Тя е една и сѣща сума. Х, — както приведохъ примѣра — дава или общава да даде 50 хиляди лева; тѣзи 50 хиляди лева ще се върнатъ на Х, който ги е далъ; за държавата нѣма какво да остане, нѣма разлика. Сега, върно е, че може да се случи единиятъ и другиятъ случай, дѣто не е имало обогатяване, дѣто то не е станало посредствено, а е станало прѣмо. И азъ трѣбва да прибавя, г. г. народни прѣдставители, че не само у насъ, но по цѣлия свѣтъ, и не сега, но оттогава, откогато сѣ се водили войнитѣ, въ врѣме на тѣзи войни доставитѣ, продажбитѣ на държавата сѣ ставали по единъ, можеби, най-осѣдителенъ начинъ. Държавата е била прѣдметъ на едно постоянно и непрѣкъснато ограбване, на едно безмилостно ограбване, но, казвамъ, не само у насъ, а това е било навсѣкѣдѣ. И ако се позаинтересувате да се позанимаете съ тази материя, ще видите, че ако вие или ние се плашимъ отъ това, което е у насъ, коситѣ ни биха настрѣхнали отъ това, което е ставало и става другадѣ; обаче и тамъ, където ставатъ тѣзи работи, не прибѣгватъ къмъ тѣзи срѣдства.

Г. г. народни прѣдставители! Има другъ начинъ на използване политическото и служебно влияние. Народни прѣдставители участвуватъ като членове въ управителни сѣвѣти на дружества и банки, като акционери важни и т. н., и този въпросъ е вълнувалъ и други държави. Вземете, напр., Франция. При министерството на Рибо, на Леонъ Буржоа въ 1895 г. искаха да внесатъ въ парламента законъ, съ който да забранятъ на народнитѣ прѣдставители да бждатъ акционери, да бждатъ и членове на управителнитѣ сѣвѣти на дружества и т. н., защото съ своето политическо положение влияятъ. Ако мислите, г. г. народни прѣдставители, че у насъ условията на живота позволяватъ или изискватъ това, внесете единъ законъ, който да забрани на народнитѣ прѣдставители или на извѣстни лица да бждатъ акционери, да бждатъ членове въ управителнитѣ сѣвѣти на дружествата — въобще българскитѣ граждани, били тѣ народни прѣдставители, или каквито и да сѣ, че тѣ не могатъ да печелятъ по единъ извѣстенъ пѣтъ затова, защото въобще за всички този пѣтъ е забраненъ или обявенъ за такъвъ, който не може да допусне названието законно богатство.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ поне ако искахъ да се спра върху този законъ, който има не само юридическо значение, но и икономическо, и парично значение, надали бихъ се рѣшилъ да поискамъ неговото прокарване, особено сега, въ тази минута. И да ви кажа защо. Моего дълбоко убѣждение, г. г. народни прѣдставители, е, че този законъ ще убие издѣно кредита на България като държава и на българитѣ като търговци и индустриалци. Българинътъ нито като търговецъ, нито като индустриалецъ не може отсега нататкъ, откогато този проектъ ще стане законъ, да очаква кредитъ; той нѣма да може да го очаква и вътрѣ въ страната. Този законъ, г. г. народни прѣдставители, ще убие издѣно индустрията, той ще унищожи и търговията, той ще унищожи и частната инициатива. Азъ ви питамъ и вие си отговорете: кой е онзи безразсѣденъ поне за първо врѣме — защото не е опрѣдѣлено докога този дамоклевъ мечъ ще виси надъ него — кой сѣ онѣзи, които ще отидатъ да рискуватъ да влѣзатъ въ търговията, въ индустрията, въ прѣдприятие, като знаятъ, че всѣка минута тѣ се намиратъ въ неизвѣстностъ, че могатъ да обявятъ тѣхното забогатяване или тѣхнитѣ печалби за противозаконни и държавата да ги присвои? Кой е онзи кредиторъ отъ странство, който ще даде на българския търговецъ или на българския индустриалецъ на вересия, когато знае какво може да се случи? Туй сѣщото е и за у насъ вътрѣ.

Ето мое скромно и дълбоко убѣждение по този въпросъ. И азъ ви моля васъ, г. г. народни прѣдставители, които прѣдставляватъ не само политическитѣ интереси на българскитѣ граждани, но прѣдставляватъ и икономическитѣ, индустриалнитѣ, производителни интереси въ

всѣко отношение, да не създавате единъ законъ, който ще убие всичко издѣно. Ако други елементи иматъ този интересъ, вие, които се считате по-здрави елементи, на които разчита цѣлиятъ български народъ въ извѣстни минути, недѣйте се увлича отъ страсти, отъ гонение, недѣйте мисли, че като създавате единъ законъ, който ще се прѣобърне не на обикновенъ законъ, но на законъ противъ политическитѣ убѣждения на извѣстни лица — и азъ съмъ убѣденъ, че той ще бжде противъ политическитѣ убѣждения — ще докарате нѣщо добро.

А. Коновъ: Той е противъ кражбитѣ на извѣстни лица.

Д. Тончевъ: Цинизмътъ въ закона отива толкозъ далече, че той прѣдѣли не знае, нѣма граници. Азъ, г. г. народни прѣдставители, прочетохъ съ едно особено впечатление единъ брой на в. „България“ отъ 26 мартъ, който вѣстникъ е органъ на г. министъръ Данева и който казва, че този законъ се касае именно да се установятъ доходитѣ, тѣхнитѣ и на партизанитѣ имъ“, т. е. на либералитѣ. Че кой е г. Даневъ да казва това, че може ли да има по-голямъ публиченъ цинизмъ отъ страна на финансовия министъръ да дойде да каже, че той иска да създаде единъ законъ противъ политическитѣ убѣждения на извѣстна частъ отъ българския народъ, макаръ тамъ да сѣ либерали, да казва, че иска да създаде единъ законъ, който да прѣгледа, да ликвидира тѣхнитѣ доходи? Кой е този? Той е господинътъ, който сѣ съзидъ на очи се моли да му гласуватъ бюджета и който сега подготвя единъ законъ за заема. Азъ мисля, че само въ България е възможно единъ такъвъ политически цинизмъ: да се обръщашъ къмъ единъ човѣкъ въ всѣка минута съ прѣчка и сетнѣ да се прѣвивашъ по най-доленъ начинъ, да му искашъ услуга политическа или парламентарна. Това само у насъ е възможно. Вие знаете, г. г. народни прѣдставители, че азъ много не говоря, че рѣдко вземамъ думата, защото мисля, че трѣбва да говоримъ сериозно тогава, когато настѣпи моментътъ. Ако вие, г. г. народни прѣдставители, мислите, че този законопроектъ, когато стане законъ, ще засегне всички, то ако има нѣкой, когото най-малко ще засегне, това съмъ азъ и моитѣ приятели.

Отъ групитѣ на блока: А-а-а?

Д. Тончевъ: Нека се докаже противното — бждащето ще покаже.

Г. г. народни прѣдставители! Каза ни се: „Понеже ние захкснѣхме съ закона за данѣка върху печалбитѣ, ние прибѣгваме къмъ този законъ“. Може ли да бжде мотивътъ този: затова, защото сме захкснѣли съ единъ законъ, да посѣгаме на имотитѣ на хората чрезъ конфискация? Каза се, че той трѣбва да бжде гласуванъ, защото имало смъртностъ въ България, имало недобра прѣхрана. И това не е мотивъ. Каза се още, че врѣмената сѣ ненормални. Асѣжъ за ненормални врѣмена сѣ създадени конституциитѣ като щитъ да пазятъ гражданскитѣ права, а не за обикновенитѣ врѣмена.

А. Коновъ: И задъ този щитъ вие се мѣчхите да крадете. Сега търсите начинъ да се отървете.

Д. Тончевъ: Каза се, че по-добрѣ е да гласуваме този законъ, отколкото да дойде нѣкой си по-лошъ отъ улицата. Този е аргументътъ на г. министра на правоосѣднето, както частно ми го каза. Позволете ми да кажа, че той е единъ отъ най-неудачнитѣ аргументи. Мигаръ мислите, г. г. народни прѣдставители, ако единъ день улицата би дошла да донесе нѣщо по-лошо, че този законъ ще я спре? Ако тази улица дойде въ това състояние, тя ще помете заедно съ всичко и това, което сме създали съ този законъ. Следователно, би било неоправдано, споредъ мене, и съвършено неоснователно да кажемъ: дайте сега да подровнимъ единъ стълбъ на държавата и обществения строй и като дойде улицата и види, че този стълбъ е подровенъ, тя да го запази; наопаки, тя ще го ритне.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Не сте разбрали; не това, а обществото го иска.

Д. Тончевъ: Сега, г. г. народни прѣдставители, разбира се, Народното събрание може да извърши каквото обича. То е въ състояние да извърши най-големитѣ работи, които получаватъ названието много пѣти произволъ, не въ доказителна смисълъ. Но трѣбва едно да се знае, г. г. народни прѣдставители, че когато народнитѣ прѣдставители захванатъ да вършатъ или да издаватъ такива закони, които ще бждатъ противъ обществения редъ или противъ

онѣзи свещени, незисблени и неотемлими права, противъ този парламентаренъ режимъ ще има токова же незадоволство, каквото едно врѣме имаше противъ абсолютнитѣ монархии, защото разликата между една абсолютна монархия и единъ парламентъ въ подобни случаи може да бѣде само тази, че въ първия случай тиранията иде само отъ одного, нареченъ абсолютенъ монархъ, а въ втория случай тиранията може да дойде отъ страна на 300 или 240, колкото сме ние тукъ, царе. Въпросътъ е, г. г. народни прѣдставители, ако дѣйствително това нѣщо е противъ конституцията, да я запазимъ. Конституцията има нужда отъ покровителство, защото тя нѣма санкция за нейното бранене. Ако я наруши единъ министъръ, него ще го съдятъ по чл. 155; ако вие, г. г. народни прѣдставители, нарушите конституцията и я нарушите флагрантно, какво ще стане? Зарадъ васъ нѣма законъ по нашата конституция. Вѣрно е, че едно врѣме нѣкои конституции, както бѣше французката конституция отъ 1793 г. — 115 членъ — която наказваше изрично народнитѣ прѣдставители за нарушение на конституцията, но видѣ се, че и то е празна работа, тъй да се каже. Сега, г. г. народни прѣдставители, отбраната на нашата конституция е оставена на нашата добросъвестност, на нашата вѣрност, на клетвата, която сме дали, защото ние даваме клетва да я бранимъ; разбира се, да я бранимъ въ онѣзи институти, които сѣ по-существени, по-важни, единъ отъ които на първо мѣсто е правото на собствеността.

Прѣдседателътъ: (Звъни)

Д. Тончевъ: Свършвамъ, г. прѣдседателю, съ тѣзи думи.

М. Такевъ: Нека се доизкаже.

Д. Тончевъ: Въ Франция, г. г. народни прѣдставители, когато ставаше въпросъ каква санкция да се даде за пазенето на конституцията — понеже наказанието на министритѣ, министерската отговорност, не дава резултати, защото събератъ ли се колективно на едно мѣсто нѣколко народни прѣдставители, намиратъ въ разгорещение на страститѣ всички основания, за да нарушатъ конституцията — тогава великото народно събрание, *Constituante*, въ 1791 г., като написа конституцията, постави една алинея, или единъ послѣденъ членъ, който ще прочета и съ който ще свърша. Той казва: „Като стражъ за пазене на конституцията се поставятъ вѣрността на законодателното тѣло, на царя, на сѣдиитѣ, на бдителността на бацитѣ на фамилиитѣ, на съпругитѣ, на майкитѣ, на обичта на младитѣ граждани и на куража на всички французи“. — „*L'assemblée nationale constituante en remet le dépôt à la fidélité du corps législatif, du roi et des juges, à la vigilance des pères de famille, aux épouses et aux mères, à l'affection des jeunes citoyens, au courage de tous les Français*“. Не можахъ друго да намѣрятъ, освѣнъ казаха: че слѣдъ като написохме конституцията, оставаме я или повѣрваме я за пазене на вѣрността на законодателното тѣло, на царя и т. н., на всички французки граждани. И ние не можемъ друго да говоримъ днесъ въ тази минута, г. г. народни прѣдставители. Ако вие, въ рѣцѣтъ на които е повѣрено да пазите конституцията, обзети отъ страсти или каквито да е други съображения, намѣрите възможностъ да я прѣгазите и да създадете законъ противъ нея, ще го направите, но то ще значи, че не е имало възможностъ да се запази и брани конституцията.

Тѣзи бѣха забѣлжитѣ, които намѣрихъ за добръ да направя. (Ржкоплѣскане въ либералнитѣ групи)

Прѣдседателътъ: Има думата г. Христо Поповъ.

Х. И. Поповъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Азъ изслушахъ нѣколко оратори, които повдигаха маса въпроси и върху които азъ едвамъ ще се спра. Искамъ отъ друга точка да погледна на този законопроектъ. Искамъ най-напрѣдъ чисто юридически да погледна на този законопроектъ въ своитѣ материялни норми докждъ отива и подиръ това съ своитѣ процесуални норми какво цѣли, защото, по-право да кажа, отъ всички оратори, които говориха, при такива добри рѣчи въ два часа тѣ не можеха да изчерпятъ всички тѣзи въпроси, а нѣкои изказаха мнѣния и отсамъ и оттаткъ, които азъ, за мое съжаление, не мога да ги поддържамъ напълно. Най-напрѣдъ понятието конфискация у менъ е малко по-друго, отколкото у всѣки единъ ораторъ, който говори тукъ. Напр. г. Тончевъ вижда въ понятието конфискация безвъзмездно отнемане на имота въ полза на държавата отъ частно лице. Азъ тукъ не се спирамъ, защото мисля, че това понятие е по-широко и по-друго. Безвъзмездно

отнемане на имота въ полза на държавата може да бѣде и данѣкъ; ако се иска отъ васъ частъ отъ имота, за да покрие държавата разноснитѣ си — тогава то е данѣкъ, не е конфискация. А за да бѣде конфискация, какво трѣбва? Има, напр., и други случаи, когато държавата ви отнима имота. Тя може да ви го отнеме, напр., затуй, че сте ѝ причинили врѣди и загуби, изгори нѣкой арсеналъ ѝ, тя ще го осѣди да плати врѣди и загуби. И то е отнемане, обаче на частноправно основание. Така щото, когато държавата отнима, трѣбва да се знае какъ отнима. Ако тя ви отнеме на частноправно основание, тя въ това отношение не е нищо друго, освѣнъ единъ обикновенъ гражданинъ, който си придобива собственостъ тъй, както трѣбва — по опрѣдѣленитѣ отъ закона начини. Ако тя ви го отнеме безвъзмездно, като данѣкъ да си покрие разноснитѣ, то не е конфискация, то е данѣкъ. Едно врѣме много се е спорило може ли държавата да туря така данѣкъ, безъ да дава нищо. По-рано, напр., азъ помня, въ стѣчинението на Иоанусъ Бодинусъ — „*Six livres de la République*“ — той не смѣе да каже, че държавата може да отнеме имота на единъ гражданинъ за данѣкъ, защото въ онова врѣме данѣкъ се вземаше отъ робитѣ — който е робъ, отъ него се взема, иначе *il ne prorio*, ще го вземе като отъ васалъ. По-послѣ, обаче, въ 17-я вѣкъ, се явиха хора смѣли и казаха, че ако държавата не може да си покрие разноснитѣ, трѣбва да се вземе данѣкъ, безъ да се дава нищо, че се дава само обезпечение, да се обезпечи на гражданина неговата независимостъ, вътрѣшно и външно. Трѣбва да се пази гражданинътъ, да се пази редътъ, да му се създадатъ условия за правилно развитие, да се отстранятъ всички прѣпятствия, а всичко това дава право на държавата да ви отнема имота, но какъ — толкова, колкото е необходимо да си покрие разноснитѣ, не повече, и въ този случай днесъ нѣма вече споръ, при все че има още нѣкои учени, стѣмиленици на Лоренщайна, както каза г. Поповъ: вие какво давате като вземате? Нищо не даваме. Днесъ режимътъ е таквъ — нищо не даватъ, когато взематъ данѣкъ. Държавата е длъжна само точна смѣтка да направи, да не прави търговия, да каже, че тия разносници сѣ необходими благодарение на туй, че развитието на нашата държава е дошло до това положение, че не може да се мине безъ тѣзи разносници. Ще ги разхвърли по правилата на финансовото стопанство, по всички правила на данѣцитѣ и ще ги вземе. Това, обаче, не е конфискация. Какво е конфискация? Конфискацията е свързана съ понятието на прѣстѣплението. Когато държавата ще ви отнеме единъ имотъ на това основание, че е извършено едно дѣяние, което тя е запрѣтила подъ страхъ на наказание, и когато тя е казала, че азъ, въ случай че го извършите, ще ви наложа и това наказание, ще ви взема имота, тогава е вече конфискация. Ако държавата каже, че ще ви вземе глоба, то не е конфискация, но и едното, и другото понятие сѣ свързани съ понятието прѣстѣпление. Ако се иска глоба, държавата не конфискува, но си открива единъ кредитъ спрѣмо вашия имотъ, затуй, че вие сте нарушили заповѣдта на носителя на суверенитета и ви е казала по-рано, че ако извършите това и това дѣяние, ще ѝ платите толкова глоба. Значи азъ, държавата, си отварямъ единъ кредитъ, затуй, че вие не слушате, и ако намѣря у васъ имотъ, ще го взема. Това е отнемане безвъзмездно, но това не е нито данѣкъ, нито конфискация, а е глоба, защото може да върви додѣто намѣрите имотъ у този, когото вие осѣждате. Конфискацията — тя е вземане на прѣдмета въ натура. Това е положението. Така азъ разбирамъ конфискацията. Когато законодательтъ каже: „Азъ ви запрѣтвамъ да вършите извѣстни дѣяния и ако ги извършите, азъ ще ви конфискувамъ имота и ще го взема въ полза на държавата безвъзмездно“, то е вече конфискация. Значи, понятието конфискация е свързано най-напрѣдъ съ понятието за частната собственостъ, подиръ това съ понятието на прѣстѣплението, извършено отъ носителя на собствеността, подиръ това указваното въ закона, че при нарушение ще се наказва съ конфискация, т. е., съ прѣдмета, който азъ ще кажа, че ще го взема въ натура, а не въ глоба. Ако законодательтъ каже, че когато извършите извѣстно прѣстѣпление, държавата ще ви вземе всичкия имотъ, какъвто имате, тогава е конфискация обща, *confiscatio generalis*, както го казвали римлянитѣ. Ако ли той ви каже, че държавата не взема всички, а ще вземе прѣдмета, който е слѣдствие на вашето прѣстѣпление, или който вие сте го употребили като оръдие, за да извършите прѣстѣплението, или затова, че той е запрѣтилъ този прѣдметъ да го има частното лице въ свое владѣние по съображения държавни или затуй, че той е опасенъ, ако го има частно лице, или затова, че вие извършвате това прѣстѣпление — играете на карти и азъ, както намѣря тия карти на масата, ще ги взема въ натура, или защото вие

фалшифицирате мои книги или книжа, пари или монети и пр., и азъ, като ги намърям, ще ги взема. Това е вече конфискация специална, *confisctio specialis*, казано тъй, както го иска волята на носителя на суверенитета, и се свършва. Въ правото азъ съмъ срѣщалъ въпроси отъ много важни юристи, какъвто е Песина отъ италианцитѣ, Караръ, какъвто е напр. Фербахъ, Биндингъ, Фехтеръ, Стивенсънъ, въ Англия и много други — имахъ нѣкога врѣме да се познавамъ съ тѣхъ — които се питатъ: кое е най-грозното отъ наказанията, защото знаемъ въ развитието на углавното право какви наказания е имало и какви днесъ има. Имало е много грозни наказания, които днесъ не ги виждаме, нито можемъ да си ги прѣдставимъ. Имало е заедно съ това и конфискация. Та казвамъ, питатъ се тѣ кои сж по-грознитѣ наказания. Напр., въ римско врѣме смъртъ имало, както и днесъ, но смъртъ разнообразна, роена *cullei*, напр., е едно смъртно наказание: ще турятъ осѣдениа въ единъ мѣхъ, тамъ има една маймуна, единъ петелъ, едно куче и една змия жива. Прѣди да турятъ осѣдениа вътрѣ, ще го бичуватъ да шути кръвъ отъ него и така въ неосвѣстъ ще го турятъ въ този мѣхъ, ще го завържатъ и ще го пуснатъ, ако има тамъ море, въ морето да се удави, ако нѣма море, отъ Тарпейската скала, долу. Виждате какво е грозно наказанието. Това се казва роена *cullei* — мѣхово наказание — грозно наказание. Заедно съ това върви и конфискацията на цѣлия имотъ, заедно съ това върви и отнемане на осѣдениа правото неговитѣ разпореждания да иматъ сила — напр., завѣщание, *mortis causa*, разпореждилъ се е кой да го наслѣди. То нѣма да се изпълни. Ще се вземе цѣлиятъ имотъ отъ държавата, неговото завѣщание е нула, той нѣма нищо. Това става и съ *vivi-stematio*: живъ ще го горятъ, ще гледа публиката, както знаемъ отъ историята случая съ Иоанъ Хусъ, и въ новитѣ врѣмена е имало това наказание. То се придружава и отъ конфискация, която е нѣщо като допълнение. Щомъ сте осѣдени на *vivi stematio*, нѣма право никой да ви наслѣди, цѣлия ви имотъ го взема държавата — *confisctio generalis*, защото сте осѣдени да бъдете изгоренъ живъ, защото сте извършили едно прѣстѣпление, което така се наказва. Друго наказание е *dampnatio ad fuscum*. То е разпореждане. То пакъ влѣче обща конфискация. Друго, *dampnatio ad bestias*, че ви хвърлятъ на звѣроветѣ, тѣ ще ви ядатъ колкото могатъ, вие ще се борите съ тѣхъ, но вие трѣбва да се умаломощите съвсѣмъ и да ви изядатъ. Друго, *ad ludum gladiatorum*, васъ ще гледатъ да правите удоволствие на публиката, ще се борите, обаче ще гледатъ да ви отърватъ отъ звѣроветѣ. То влѣче и конфискация, но не ви отнема правото *jus civilis*, т. е., като ви вземе държавата цѣлия имотъ, вие пакъ можете да печелите и това, което ще спечелите, вие ще го имате додѣто сте живъ, подиръ това държавата пакъ ще туря ржка на него. Това се казва *capitis deminutio media*, защото тѣ така разбираха. Всички тѣ права, които има единъ човѣкъ, се казва *caput*. Тукъ влизатъ *jus libertatis* — да имашъ право да участвува въ държавното управление, *jus civilis* — да имашъ право, но кверитското право, да печелишъ, защото всѣки не можеше да печели, отъ начало поне чужденецътъ не можеше да печели по тия форми, които сж опрѣдѣлени отъ закона. Когато изгубите *jus libertatis* и *civilis*, тогава казватъ това е *capitis deminutio maxima*; ако изгубите само *jus civilis*, тогава казватъ *capitis deminutio media*; ако изгубите правото да бъдете члѣмъ извѣстенъ родъ *genus* — *capitis deminutio minima*: вие не можете да носите иметъ на извѣстенъ родъ, да бъдете погребванъ, дѣто се погребватъ всичкитъ негови членове. Виждате какъ исторически върви тази работа, виждате исторически каква конфискация е имало. Когато се яви Юстинианъ, пакъ благодарение че е отъ Балканския полуостровъ, отъ Дардания, той видѣлъ, че тая работа е много строга, много жестока и вече почналъ, подъ влияние на християнството, да махва нѣкои отъ тѣхъ. Напр., тогава имало ампутация на дѣсната ржка, на лѣвата ржка, не знаа какво. Всичко това той маха. Послѣ правото да се женишъ, щомъ те осѣдятъ, се губеше. Сега той го дава. Въобще маха много работи, но пакъ оставя смъртта и пакъ я оставя въ доста обширни разновидности. Конфискацията, обаче, при извѣстни прѣстѣпления я спира, особено въ тѣй наречената *relegatio*. Тѣ имали *derogatio* и *relegatio*. *Derogatio*: като излѣзешъ вънъ отъ Римъ, защото цѣлъ свѣтъ бѣше Римска държава — вънъ има конфискация — но ако е само *relegatio*, нѣма пълна конфискация. Почватъ конфискацията да я ограничаватъ. Въ срѣднитѣ вѣкове сж изпитали всичкитъ тия ужаси. Въ Русия има още едно нѣщо прибавено — ние сме славяни — колосяване. То е слѣдното: поставятъ прѣстѣпника на четири коня, като за всѣки единъ конъ връзватъ по една ржка или единъ кракъ и когато ги ударятъ, той се разкъсва живъ на четири парчета. Това е най-страш-

ното наказание, което тъй сжщо влѣче съ себе си като изпълнение обща конфискация. Въ 1532 г., когато излѣзе *constitutio criminalis Carolina* въ Германия, най-напрѣдъ виждаме, че конфискацията се счита такова строго наказание, щото тѣ я унищожаватъ. Обща конфискация нѣма, казватъ тѣ, въ този законъ. 1532 г. е въ XVI вѣкъ, а другитѣ строги наказания още стоятъ. Защо? Защото колкото и да мжчите единъ осѣденъ човѣкъ, ако не му отнемете имота, той се грижи въобще за своето потомство, за своитѣ дѣца, за своитѣ близки, той по-малко страда отъ това, но когато му отнемете имота, той вече всичко свето, каквото е ималъ, губи, нищо не му остава. Тия близки, за които той се е борилъ — неговитѣ наслѣдници — съществуване за тѣхъ нищо не оставяте, при все че тѣ сж невинни. Тази идея полѣка-полѣка у хуманиститѣ намѣрила голѣмо мѣсто. XVI, XVII и XVIII вѣкове сж грозни вѣкове. Но хората постепенно се занимаваха съ този въпросъ: конфискацията е ли най-голѣмото, най-жестокото наказание? — „Да, отговаряха тѣ, тя е най-голѣмото наказание, най-жестокото наказание, тя е съблазнъ на държавата, тя е съблазнъ на сждинтѣ, съблазнъ на администраторитѣ, съблазнъ на всички граждани, защото когато държавата нѣма пари, когато нѣма отдѣ да ги намѣри, тя изкарва много виновници, взема имъ имота и по този начинъ мнозина ставатъ нещастници“. Вслѣдствие на това, отвори се голѣма борба противъ това наказание и ние виждаме, че прѣвъ французката революция се издаватъ постановления, че тя се унищожаваша — и Франция се гордѣе съ това. Но врѣмената отново се развълнуваха, отново се явиха разни хора въ тѣзи борби, които имаха нужда отъ пари за държавата, които кипѣха отъ отмищение, и ние гледаме, че въ 1810 г. Франция отново я въвежда. Тя, обаче, не я удържа за дълго. Въ 1814 г. хартата въ своя чл. 66 я унищожиха единъжъ завинаги; въ 1830 г. въ Франция има нова конституция, която въ своя чл. 57 отново потвърждава това унищожение; въ 1848 г. има друга революция и друга конституция, която въ чл. 12 отново я убива и казва: „Ти втори пътъ нѣма да се явишъ, защото ти си на варваритѣ достойние“. И наистина, ние виждаме, че отъ тази година, 1814, и до днесъ, и въ новата конституция на Франция отъ 1875 г. — тѣ сж равни закони отъ февруарий и отъ юлий — и въ новитѣ имъ закони обща конфискация нѣма и французкиятъ народъ се гордѣе съ това, че колкото и каквито и да бъдѣтъ мжчнотитѣ, които неговата държава срѣща при своето развитие, тя това наказание не го прилага. Слѣдъ това виждаме ние всички други държави да слѣдватъ примѣра на Франция, а тя е подражавала на Англия, защото тамъ конфискацията по-рано е унищожена. Виждаме Белгия въ 1831 г. да я унищожаваша. И ние, които сме новъ народъ въ конституционно отношение, сжщо сме приели това въ чл. 75 отъ конституцията, който изрично казва, че мжчения и конфискация не се допускатъ. Това не е прѣживѣно отъ насъ, това е прѣписано, защото никой отъ насъ не помни, какво е правилъ нашиятъ Аспарухъ, какво е правилъ Борисъ и другитѣ наши царе; отъ тѣхъ нищо не сме взели, ние всичко прѣписваме, но често пъти го прѣписваме само, и не му знаемъ историята, не му знаемъ значението. Писано е сега: „Конфискация не се допуска“; често пъти законодателитѣ у насъ даже не си обясняватъ какво е това конфискация, защо се не допуска, какви ще бъдѣтъ нейнитѣ послѣдствия, какъ гледатъ на тѣхъ народитѣ, юриститѣ, хуманиститѣ, философитѣ и т. н. — нищо подобно, намъ то не ни трѣбва, намъ ни трѣбва прѣписаното. Добрѣ, и казваме: „Чл. 75 конфискация не допуска“. Но чл. 13 отъ углавния законъ допуска, чл. 37 отъ сжщия законъ допуска, чл. 192 допуска, чл. 491 допуска, защо тогава да не допуснемъ и по-нататѣкъ? Допускатъ, законитѣ за митницитѣ допускатъ. Е, тогава? Тогава у насъ се явяватъ хора, които казватъ: „То е една празна дума тамъ; виждаме, че въ маса закони у насъ се допуска, защо тогава да не допуснемъ и по-нататѣкъ?“ Туй помоему е една грѣшка. Ние трѣбва да си обяснимъ най-напрѣдъ, че обща конфискация не се допуска, а специална конфискация въ всички днешни закони по свѣта се допуска. Така щото да не се лъжемъ да казваме, че абсолютно никаква конфискация не се допуска — обща конфискация не се допуска, а специалната се допуска. И така, специалната конфискация е наказание прѣди всичко и който говори за конфискация, която не е наказание, той извратява юридическото понятие на конфискацията. Специалната конфискация, обаче, се допуска отъ законодателитѣ само съ изрично постановление. И въ Франция се допуска, ако и членоветѣ, които ви цитирахъ, да я унищожаватъ: има въ французкия углавенъ законъ чл. 6, 11, 464 до 470 отъ *Code penal*, иматъ и тѣ закони по митницитѣ, и тѣ я допускатъ; допуска се и въ Германия, докол-

кото помня, въ чл. чл. 40 и 41 отъ углавния имъ законъ, па и други държави я допускатъ. Така щото не съмъ азъ отъ тѣзи, които ще кажатъ, че не бива да се допуска конфискация. Бива да се допусне тамъ, дѣто тя ще носи името специална конфискация, тамъ, дѣто законътъ изрично ще опрѣдѣли кое той счита за специална конфискация. По едни закони специална конфискация е тази, която посѣга на прѣдметъ, който е билъ сръдство за извършване прѣстѣпления, или още и тази, която посѣга на прѣдметъ, който не може да бѣде въ частна собственостъ и въ частно владѣние, не е позволено, запрѣтено е да бѣде въ таква, а сѣщо така още и тази собственостъ, която е слѣдствие на едно прѣстѣпление. Азъ прочетохъ съ внимание нашия чл. 37, но той не изразява своята идея точно, защото той не казва, че и прѣдметитѣ, които сѣ придобити вслѣдствие на прѣстѣпление, се конфискуватъ, а говори само за прѣдмети, поправката, пазенето, владѣнието на които не може да бѣде въ частна собственостъ, или пъкъ които сѣ служили за сръдства на извършване прѣстѣплението; въ чл. 37 законътъ намъ не говори за конфискация и на прѣдмети, които сѣ придобити вслѣдствие на едно прѣстѣпление. При все това, обаче, когато прочетемъ чл. чл. 192 и 491 отъ углавния законъ, ние виждаме, че той има и това понятие вътрѣ включено, че той, когато ще каже изрично: тѣзи прѣдмети се конфискуватъ, виждаме, че тѣзи прѣдмети сѣ добити чрѣзъ прѣстѣпление. Така, напр., чл. 192 казва, че монети или книжни пари, които нѣкой фалшифицира, се взиматъ; това е придобито вслѣдствие на прѣстѣпление. Чл. 491 казва, че ако нѣкой полицейски намѣри на масата книги — не обикновени книги, а карти, съ които се играе — може да ги вземе, да ги секвестира, обаче ако ги намѣри на масата, иначе не, защото въ натура трѣбва да ги вземе. Въ всѣки случай, нашиятъ законодатель допушта и това положение, а това сѣщото е и въ Франция, това сѣщото е и въ Германия. Олсхаузенъ, като тълкува чл. чл. 40 и 41, ни цитира и нѣкои рѣшения на Райхсгерихта, въ които изрично се казва, че трѣбва непрѣмънно въ натура да се вземе. Даже фалшифициранитѣ пари, ако не се намѣрятъ въ натура, не може да се иска да замѣнятъ стойността, защото тогава понятието „глоба“ съ понятието „конфискация“ ще се смѣсятъ и защото конфискацията има прѣдъ видъ да пази гражданитѣ отъ онова чувство на държавата, въ всѣко врѣме на историята, да посѣга на чуждитѣ имоти, тѣй като тя се счита единъ видъ общъ наслѣдникъ на всичко.

Сега нашиятъ законопроектъ е ли законъ за конфискация, или другъ нѣкой законъ? Този въпросъ си зададохъ азъ на първо мѣсто. Наричаха го законъ за конфискацията. Азъ единъ день тукъ изказахъ моето мнѣние и г. министрътъ на правосъдието каза: „Да, да, готови се законъ за конфискация и азъ ще го внесе“, обаче гледамъ, че този законъ сега не се нарича законъ за конфискацията, а се нарича „законъ за отнемане въ полза на държавата на незаконно придобити имоти“. Мисли ли г. министрътъ да даде сѣщото значение на съдържанието на „конфискацията“ или друго нѣщо мисли? Това щѣхме да го знаемъ, ако бѣхме го слушали по-рано да ни го обясни; това, значи, ще го узнаемъ слѣдъ неговата рѣчь, а сега азъ ще правя прѣдположения само. Азъ мисля, че той отбѣгва тая дума, защото е доста страшна и защото въ чл. 75 отъ конституцията такава нѣщо е запрѣтено. Но като я отбѣгналъ, той въ сѣщото врѣме добръ е направилъ, защото този законопроектъ не може по никой начинъ да се квалифицира законъ само за конфискацията, ако разбираме подъ законъ за конфискацията тѣй, както азъ разбирамъ конфискацията; защото този законопроектъ закача и имоти, които не сѣ свързани съ никакво прѣстѣпление, абсолютно съ никакво прѣстѣпление, даже съ такива дѣяния, които самиятъ законъ въ чл. 1 ги опрѣдѣля. И когато вие закачате имоти по този начинъ, не можете да говорите за конфискация. Напримѣръ, неправилно се изразяватъ нѣкои отъ лѣво, като казватъ: „Ние искаме конфискация на всичката собственостъ“. Това е неправилно, щомъ тѣ излизатъ отъ началото, че недоплатениятъ трудъ на работника — това е нищо друго, освѣнъ богатствата въ резултатъ. Вие ще кажете единъ день, когато ще имате властта: тая собственостъ се етатизира, тя става държавна и повече нищо — то не е конфискация. Напротивъ, вие казвате, че не признавате частната собственостъ, индивидуалната собственостъ, и тогава вече понятието „конфискация“ ще изчезне, защото държавата откъдѣ ще конфискува? Нѣма какъво да конфискува. Та, казвамъ, този законопроектъ, въ първия членъ вече взема прѣдмети, добити чрѣзъ такива дѣяния, които не сѣ били прѣстѣпления досега и нѣма да бждатъ и отпослѣ. Когато се публикува този законъ, ще може да се взематъ, значи, имоти, придобити не отъ прѣстѣпление, а отъ използване слу-

жебното си положение, политическото си положение, за които нѣма наказание досега, нито пъкъ има въ този законопроектъ. Независимо отъ това, ще се взема, съгласно чл. 4, такъвъ имотъ, който съвършено законно е придобитъ, но имало е нѣкое нещастие отъ 1912 г., 17 септемрий, дори и до днесъ...

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателътъ д-ръ И. Момчиловъ)

С. Петковъ: Г. прѣдседателю! Азъ бѣхъ пети по редъ, а вие сте ме записали дванадесети.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Какъ е възможно това?

С. Петковъ: Вие бѣхте ме записали пети, а сега сте ме прѣредили. Това е фалшификация!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Тукъ нѣма фалшификация; тукъ има редъ, пунгашъ!

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Защо го наричате пунгашъ?

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Като казва, че азъ съмъ фалшификаторъ, азъ имамъ право да му кажа, че той е пунгашъ.

Х. Гендовичъ: Г. прѣдседателю! И азъ правя сѣщата забѣлжка: Вие ме записахте осми, а сега сте ме турили единадесети. Защо тероризирате народнитѣ прѣдставители? Вие нѣмате по-голямъ права отъ мене. Азъ съмъ записанъ осми по редъ, не ме туряйте единадесети. Ако Вие сте узурпаторъ, азъ съмъ по-голямъ узурпаторъ и мога лично да се разправа. Какъ така? Що за привилегия прѣдъ народнитѣ прѣдставители?

Х. И. Поповъ: Въ първата алинея на чл. 1 е упозено понятието „конфискация“: (Чете) „Имотитѣ, които обществени служители, включително министри и народни прѣдставители, сѣ придобили вслѣдствие или въ връзка съ извършено отъ тѣхъ прѣстѣпление“. . . Дотукъ е упозено понятието на „конфискация вслѣдствие на извършено прѣстѣпление“. Но като се каже „въ връзка съ извършено прѣстѣпление“, то може и да не бѣде прѣстѣпление вече и пакъ имотитѣ ще се взематъ. Това вече не е конфискация, защото, безъ да е прѣстѣпление, само защото е въ връзка съ такава, ще взема имота, а конфискацията не върви толкова далечъ, тя иска да има прѣстѣпникъ налице и тогава да кацнешъ на имотитѣ. Оттамъ нататкъ: „или нарушение“, „или въ връзка съ нарушение“ — и тукъ сѣщата забѣлжка мога да направя, че понятието минава по-нататкъ, а най-вече когато дойде на това: „както и чрѣзъ използване на своето служебно и политическо положение“ — тамъ вече не е конфискация. Тамъ е просто вземане на имота въ не затуи, че сте направили прѣстѣпление — защото нѣма законъ, който да казва, че това е престѣпление — не затуи, че носителътъ на суверенитета е казалъ, че подъ страхъ на наказание е запрѣтилъ това и щѣ конфискува. Нѣма такава нѣщо. И то е интересното, че занепрѣдъ — това не се наказва — използването служебното или политическо положение пакъ нѣма да се наказва, ами ще се взема самиятъ имотъ! Щомъ се взема имотъ, придобитъ не отъ прѣстѣпление, тамъ и дума не може да става за нѣкакъва конфискация, тамъ има новъ общественъ редъ. Когато каже носителътъ на суверенитета: „Азъ така искамъ“, ще го вземе. Утрѣ ще ви издадатъ единъ законъ, съ който ще кажатъ: всички облигации, които имате, се унищожаватъ, нѣма да се плащатъ. То нѣма да бѣде конфискация, то е новъ редъ. Така и тукъ ще бѣде. Занепрѣдъ, който ще злоупотрѣби съ своето положение, било то политическо или служебно, нѣма да се наказва, но имотътъ, който придобие, ще бѣде на държавата. Още по-далечъ отива законопроектътъ. Прочетете чл. 8 да видите какъвъ е. (Чете) „Имотитѣ на лице, което въ срока, прѣдвиденъ отъ прѣдходния членъ, не прѣдстави поисканата му смѣтка-декларация, се считатъ незаконно придобити и се отнематъ въ полза на държавата“. Значи, много ясно. Вие имате единъ имотъ законенъ, но съдѣтъ иска отъ васъ да дадете смѣтка. Вие не я давате или защото сте боленъ, или защото не сте тукъ, или защото не разбирате отъ законъ — защото колко души разбиратъ отъ закона — имотътъ се конфискува! Въ закона не е казано: който не дава смѣтка по независещи отъ него причини, може да се оправдае. Ако просто по капризъ не щещъ да дадешъ смѣтка, имотътъ става незаконенъ и той се конфискува само за това.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: По презумция.

Х. И. Поповъ: Това не е конфискация вече, защото това не е кой знае какво прѣстѣпление, то е нарушение — не искаш да се подчиниш на една заповѣдъ, за което може да има глоба. Но това е още малко. Вижте друго едно постановление тукъ, което надали вие можете да го подведете подъ понятието конфискация.

А. Коновъ: Радославовъ нѣма какъ да направи декларацията си.

Х. И. Поповъ: На юристъ такава бѣлѣжка не прилича, оставете я за други. Чл. 4 гласи: (Чете) „Считатъ се придобити по безвъзмезденъ начинъ съ цѣль за укриване и като такива се отнематъ за въ полза на държавата имотитѣ, прѣхвърлени върху съпруга, възходящи или низходящи сродници, братя, сестри или низходящи отъ тѣхъ, сватове до трета степенъ, включително и близки приятели“. Значи, отъ 17 септември 1912 г. . . .

А. Цанковъ: Има една печатна грѣшка въ законопроекта. Само незаконно придобити имоти се считатъ при тия условия прехвърляни безвъзмездно.

Х. И. Поповъ: Ще я поправите. Азъ не знамъ кой прави грѣшки, грамотенъ съмъ, чета. Но моему, трѣбва да бѣде 30 септември, защото сега имаме новъ календаръ. Значи, отъ 30 септември 1912 г. до днесъ и отъ днесъ нататъкъ, защото законопроектъ казва, че отъ тази дата занаярѣдъ ще има сила, който отишълъ на бойното поле и искалъ да осигури своята съпруга, своята сестра, своя братъ или дѣцата си, или низходящитѣ отъ него, и вслѣдствие на това е прѣхвърлилъ имота си, то вече се конфискува имотътъ. Вие давате имота си на единъ приятелъ, защото отивате на бойното поле, завѣщавате му го, васъ ви убиватъ и той ви наследва, но по тоя членъ, по духа и ясниятъ му смисълъ, той нѣма това право и държавата ще му го вземе! То вече дѣйствително не е конфискация, то е просто вземане имота на хората на всѣка цѣна. Я си прѣдставете какво вълнение ще настѣпи въ обществото, ако вие приложите тоя членъ. Каза ми се отъ автора на закона, че има погрѣшка. Азъ, прочее, не признавамъ да е авторъ — авторъ е г. министрътъ на правосъдието — но се каза, че той е авторъ и г. Януловъ. Много е неправилна тази практика да правятъ закони отдѣлни лица и да отиватъ въ министерството.

И. Януловъ: Вие експлоатирате съ думитѣ. Никой не е казалъ това. Авторътъ е г. министръ Джидровъ. Азъ ви казахъ, че съмъ влизалъ въ комисията, а пъкъ авторъ е г. министрътъ на правосъдието.

Х. И. Поповъ: Тогава на мене още авторътъ не е възразилъ, че това е погрѣшка.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Продължавайте си рѣчта.

Х. И. Поповъ: Той казва да си продължа рѣчта, значи, оставете ме да си чета тѣй, както тукъ е написано.

А. Цанковъ: То е очевидно печатна погрѣшка. Прѣдъ думата „имотитѣ“ е пропуснато „незаконно придобити“.

Х. И. Поповъ: Чл. 2 казва: (Чете) „Незаконно придобититѣ имоти се отнематъ и присъждатъ въ полза на държавата, доколкото съ това не се засѣга правото на обезщетение на пострадалитѣ отъ прѣстѣплението лица“.

Чл. 3 казва: „Незаконно придобититѣ имоти се отнематъ и отъ наследницитѣ и завѣтницитѣ на лицето, което ги е придобило, както и отъ трети лица, придобителитѣ по безвъзмезденъ начинъ“. Значи, за незаконно придобититѣ имоти е чл. 3. А по чл. 4 считатъ се за незаконно придобити имотитѣ, които сѣ прѣхвърлени безвъзмездно. Какво по-ясно отъ туй? Значи, това възражение отъ лѣво нѣма смисълъ. Казва се, че е погрѣшка.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Поповъ, какъвъ текстъ имате вие?

Х. И. Поповъ: Чл. 4.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Считатъ се придобити по безвъзмезденъ . . .

Х. И. Поповъ: Съ цѣль за укриване, . . .

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Кои? Пакъ горнитѣ имоти?

Х. И. Поповъ: . . . прѣхвърлени върху съпруга, възходящи или низходящи сродници . . .

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Може ли да възразите на този текстъ?

Х. И. Поповъ: Именно, възразявамъ. Такива прѣхвърлени имоти не сѣ незаконни имоти.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Не казвамъ това. Законни имоти вие можете да отчуждите. Азъ презумирамъ безвъзмездно отчуждение, ако незаконно придобити имоти се намѣрятъ у А. Б. С., които изброявамъ въ закона. Г. Поповъ атакува, че азъ считамъ прехвърлянето имоти на съпруга, сватове и приятели за незаконно. Това не считамъ, а считамъ за безвъзмездно прѣхвърлянето незаконно придобититѣ имоти, което по-рано трѣбва да се установи. Азъ мисля, че не можете да опорочите този текстъ въ никой случай. Има едно недоразумѣние отъ страна на г. Попова и той самъ ще се поправи сега.

К. Панайодовъ: (Възразява)

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Недѣйте задава въпросъ, азъ отговарямъ на едно възражение на г. Попова, който погрѣшно мисли, че по текста на закона се обявяватъ незаконно придобити онѣзи имоти, които сѣ прѣхвърлени на близки роднини. Това е съвършено голѣма грѣшка и даже не ви се прощава подобна грѣшка, като четете текста на закона.

К. Панайодовъ: Процесъ, ама тукъ кои ще бѣдатъ странитѣ?

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Защо питате? Г. Панайодовъ, ако азъ знамъ, че този имотъ е придобитъ незаконно и този имотъ е прѣхвърленъ на съпругата, ще викамъ съпругата и ще го взема, защото ще презумирамъ, че е безвъзмездно прѣхвърленъ съ цѣль да се укриве.

Х. И. Поповъ: Тамъ е работата, че не можете да прѣзумирате.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Ако ви е цѣльта да правите спорове, азъ ще ви пратя къмъ чл. 140 отъ закона за задълженията и договоритѣ, където се създава прѣзумция. Презумцията не е да установи незаконно придобити имоти, прѣзумцията е да установи безпричиността на известна сдѣлка. Имамъ ли право или нѣмамъ? Има ли такава юриспруденция? Това е законътъ. Вие не сте го чели.

Х. И. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Да ви прочета чл. 140, за да видите какво той има прѣдъ видъ и какво има прѣдъ видъ чл. 4.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Той има прѣдъ видъ друго, но единъ принципъ установява.

Х. И. Поповъ: Оставете ме.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Г. Поповъ, азъ не Ви прѣкъсвахъ единъ часъ, но като ме прѣдизвиквате по единъ особенъ начинъ, станахъ и възразихъ. Не ме прѣдизвиквайте и нѣма да ви прѣкъсвамъ.

Х. И. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Въ чл. 140 ние имаме работа съ actio Pauliana — всѣки юристъ знае това. За да не се ошети единъ кредиторъ, който отива да ипотекира или продаде своя имотъ и въ ущърбъ на своя кредиторъ, тогава се презумира и презумцията е само презумция juris, но не de jure. Презумира се, че имотътъ е прехвърленъ безвъзмездно, ако той го продаде на съпругата си, на братъ си. . .

Министръ д-ръ П. Джидровъ: И прочее.

Х. И. Поповъ: Не е „и прочее“, ограничено е много. (Чете) „Считатъ се направени въ врѣда на кредиторитѣ и при отсъствие на противно доказателство сѣ обезпачени и нищожни спрѣмо кредиторитѣ: ипотекирането на недвижими имоти и продажбата на движими и недвижими имоти, извършени отъ длъжника, слѣдъ сключването на дълга, въ полза на възходящи и низходящи роднини, съпругъ, братя и сестри“, а не и близки роднини и близки приятели.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Не прѣчи на закона, ще го туримъ.

Х. И. Поповъ: Въ този членъ е ограничено — само съпругата, братята и сестритѣ, значи, втората степенъ отъ сѣребърната линия и съпругата, освѣнъ възходящи и низходящи, а не дава право на презумция при низходящи отъ братъ, при близки роднини, при сватовството до трета степенъ, както е въ законопроекта. Този законопроектъ не може да се мѣси съ онзи законъ. Чл. 140 има прѣдвидъ кредиторътъ да не се ошети . . .

Министър д-ръ П. Джидровъ: А тукъ се има прѣдвидъ държавата да не се ошети.

Х. И. Поповъ . . . и се туря една презумция *juris*, че вие безвъзмездно сте продали своитѣ имоти, за да не платите своя дългъ, докато не докажете противното, че сте ги продали възмездно. Кредиторътъ е далъ пари, той си ги иска, собствеността трѣбва да се пази, и ако дължникътъ отиде недобросѣвѣстно да сключи сдѣлката, *actio Pauliana* дохожда на помощъ. Но държавата не е дала нищо, тя безвъзмездно взема въ случая. Споредъ проекта, има презумция не само *juris*, но и *de jure*, че щомъ вие на жената си, на сестри, на братя, на братови дѣца и низходящи отъ тѣхъ, на сватове и на близки приятели сте прѣхвърлили единъ имотъ, този имотъ е незаконенъ.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Не това презумирамъ, а че сдѣлката е икономическа.

Х. И. Поповъ: Все едно.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Не е така, може да бѣде законенъ имотътъ.

Х. И. Поповъ: Моята идея е, че чл. 4 трѣбва съвършено да се изключи, защото съ такива едни презумции значи просто да ограбите всички онѣзи сдѣлки, които сж станали отъ 17/30 септемврий 1912 г. до днесъ и отъ днесъ нататкъ. Азъ ви питамъ: занаярѣдъ кой ще може да продаде на близъкъ приятелъ нѣщо, на своитѣ братя и на низходящи отъ тѣхъ?

Министър д-ръ П. Джидровъ: Всѣки.

Х. И. Поповъ: Никой, защото презумцията ще бѣде, че това е незаконенъ имотъ.

А. Цанковъ: Не е така.

Х. И. Поповъ: Ами каква смисълъ може да има чл. 4?

А. Цанковъ: За незаконно придобити богатства, когато бѣдат прѣхвърлени, презумцията е, че това прѣхвърляне е безвъзмездно.

Х. И. Поповъ: Вие имате другъ членъ за незаконно придобититѣ имоти.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Той е за сдѣлките между тѣзи лица и приобретателитѣ на незаконно придобити имоти.

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Той го разбира, ама се прѣструва.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Ако се докаже, че имотътъ е незаконенъ, презумира се, че е прѣхвърленъ незаконно.

Х. И. Поповъ: Кой ще каже?

Министър д-ръ П. Джидровъ: За доказателствата послѣ.

Х. И. Поповъ: Членъ 5 гласи: „Отъ приобретателитѣ по безвъзмезденъ начинъ незаконно придобититѣ имоти се отнематъ, само ако тѣ сж знаели или по обстоятелствата е трѣбвало да прѣдполагатъ, че сж придобити по незаконенъ начинъ“.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Ако сж знаели, че сж такива, не е трѣбвало да ги купуватъ. Щомъ въпрѣки това сж ги купили, ще ги отнемемъ.

Х. И. Поповъ: „Незаконно придобититѣ имоти могатъ да се отнематъ и отъ добросѣвѣстнитѣ приобретатели само срещу заплащане на това, което тѣ сж брили, заедно съ законната лихва“.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Печалбитѣ не сж тѣхни.

Х. И. Поповъ: Виждате ли? Значи, когато ги купите или сте купили нѣщо . . .

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Нѣщо незаконно придобито.

Х. И. Поповъ: Незаконно придобито — прибавете го, моля ви се.

Министър-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Вие го прибавете.

Х. И. Поповъ: Вие трѣбва да го прибавите, защото, като отидемъ въ сѣда, кой ще трѣбва да го доказва? — Вие сте купили единъ имотъ, вашиятъ законъ казва: „Вие трѣбваше да прѣдполагате, споредъ обстоятелствата, че той е незаконно придобитъ“.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Не, г. Поповъ.

Х. И. Поповъ: Моля Ви се, оставете ме да говоря.

Министър д-ръ П. Джидровъ: Азъ ще Ви оставя, но не дѣйте извѣрта законопроекта на Министерството на правосѣдието. Извинете, азъ нѣма да Ви прѣсичамъ, но Ви поправамъ, за да бѣдете ясенъ.

Х. И. Поповъ: Моля Ви се, оставете ме.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни)

А. Цанковъ: Ние само гледаме да Ви спестимъ врѣмето и да Ви прѣдпазимъ отъ неумѣстни бѣлѣжки.

Отъ либералнитѣ групи: Оставете го да говори, успокойте се.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Моля ви се.

Х. И. Поповъ: Чл. 5, значи, дава право, когато нѣкой добросѣвѣстно си е купилъ имота, държавата да му го вземе, ако той е билъ незаконно придобитъ, ако сѣдѣтъ се произнесе така, и ще му даде само лихвитѣ — нищо повече. И вземете сега това положение: вие не знаете този имотъ откъдѣ е билъ придобитъ; купувате го; държавата дохожда, иска този имотъ, намира го въ ваши рѣцѣ, сѣдѣтъ се произнася, че той е незаконно придобитъ, държавата ще го вземе и ще ви плати лихвитѣ. Туй съгласно ли е съ нашитѣ закони? На какво основание може държавата да вземе печалбата? И е ли това конфискация, както азъ развихъ това понятие, когато законодателятъ вече ще каже: „Наистина, вие сте добросѣвѣстенъ; наистина, вие сте платили на този човѣкъ, всичко това признавамъ, признава го и сѣдѣтъ, но този имотъ е билъ приобретенъ незаконно — на ви лихвата, а печалбата е моя; моя е не защото сте прѣстѣпникъ, не защото сте извършили нѣкакво нарушение, не защото даже по гражданското право сте направили нѣкакво неизпълнение, но само защото азъ искамъ този имотъ и ще го взема“? Прѣдставете си, че нѣкой е купилъ една къща, която е струвала 100.000 л., а сега струва 500.000 л. Държавата ще му каже: „Заповѣдайте 105 или 110 хиляди лева, а другото е на мене.“ Защо? Прѣстѣпникъ ли е този човѣкъ? Не. Ето защо, казвамъ, понятието конфискация е забъркано съвършено въ този проектъ, той не пази това понятие, той иска само да ви вземе собствеността. Каквато ще да бѣде, но това е грѣшка, това не трѣбва да се допуска никѣдѣ, това може да се допусне само отъ социалистичитѣ — това го разбирамъ — и отъ кои социалисти? Само отъ широкитѣ социалисти, не отъ тѣснитѣ. Тѣснитѣ социалисти ви казватъ: „Ние ще ви вземемъ, ще естатизираме собствено собствеността, защото тя е продуктъ на недоплатенъ трудъ на работника“. То е друго нѣщо, то е много откровено, то е много кавалерско. Ако дойдатъ на власт, ако нашиятъ народъ се произнесе за тѣхъ — „Добрѣ дошли!“ Ние имаме конституция. Нека ги избераатъ, да дойдатъ тукъ да носятъ суверенитета и, ако нашиятъ народъ това пожелае, то не е вече конфискация, а то е единъ новъ редъ на нѣщата. Ако трѣбва да се живѣе тѣй, ще живѣемъ,

не сме само ние. Но не разбирам да влѣзеш въ буржоазния палатъ и отвѣтрѣ да говоришъ, че „азъ ще пазя тия начала, началото на неприкосновеностъ на собствеността, и ще конфискувамъ само, не вземамъ другъ пѣтъ“, и полека-полека да прѣдадешъ на другия братъ и единъ день да му отворишъ вратата да заповѣда. Това е проектътъ на г. министъръ Джидровъ. (Рѣкоплѣскане отъ либералнитѣ групи)

Г. Серафимовъ: Социалистически шпионажъ, па толкозъ.

Х. И. Поповъ: Ако бѣха ни казали: „Вие, буржоата, и тѣй и тѣй ще станете социалисти, кого предпочитате?“, азъ ще предпочета тѣхъ, кавалеритѣ. (Соча групата на тѣснитѣ социалисти. Веселостъ) Това ще избира — ако дойде работата дотамъ — вмѣсто да дойде да ни мачка единъ социалистъ по този начинъ, да ни говори, че „конфискация ще правя, азъ за прѣстѣпления дияр вашитѣ имоти“ и да ви говори изрично, моля ви се, че „тукъ азъ ще ви взема имотитѣ, макаръ да сте най-честниятъ гражданинъ“. Азъ това не го разбирамъ. И не разбирамъ каква защита правятъ нашитѣ буржоазни министри на буржоазния режимъ. Никаква.

Министъръ Н. Мушановъ: Искаме да го спасимъ, защото е много компрометиранъ. Тамъ е нещастieto.

Х. И. Поповъ: Много мѣчно ще го спасите. Виновността е у васъ, г. г. министри.

Министъръ Н. Мушановъ: Дирете виновността у васъ, не у насъ. Ние не сме криви за туй.

Х. И. Поповъ: Народътъ ще каже. И който и да е виновниятъ законитѣ не се създаватъ за виновнитѣ или не-виновнитѣ, а за народа.

Министъръ Н. Мушановъ: То е другъ въпросъ, принципиаленъ.

Х. И. Поповъ: Завчера вие станяхте и казахте на господата, че ще ги смажете. Помните ли? Азъ Ви заявихъ, че не можете да ги смажете по този начинъ, както вървите. Какъ ще ги смажете? Кажете ми. По никой начинъ. Вие само говорите. Хората ви говорятъ, че „ние тукъ вашата собственостъ ще вземемъ“. Вие вземете сега тая собственостъ, но послѣ ще видимъ. Ще ги смажете! Нѣма да ги смажете. Насилието, безразлично отгортъ ли иде или отдолу, то не носи добро. Оставете народа свободно да се произнесе. Ако той пожелае — „Добрѣ дошли!“ Оставете ги свободни, а не по този начинъ да имъ възразявате. (Възражение отъ групата на тѣснитѣ социалисти)

М. Ничевъ: Пакъ не Ви признаватъ, г. Поповъ.

Х. И. Поповъ: Азъ не говоря, за да ми признаватъ. Азъ говоря, че въ България който работи като общественъ дѣеца, той да не чака никаква благодарностъ. Ако е билъ министъръ, той имаше досега двѣ награди: държавенъ сѣдъ, ако е живъ, държавни разноски за погребение, когато умрѣ, а сега това е третата награда! (Смѣхъ. Рѣкоплѣскане отъ либералнитѣ групи) Никой нмис да не чака. Да не ставате министри, а тѣй, далечъ малко да сте, както г. Фаденхехтъ, да стоите 2-3 месеца и да напуснете. Иначе е мѣчно: 5—10 години ако стоите, ще дотегнете на всѣкого. Тѣй щото за това недѣйте се безпокои.

И тѣй, г. г. народни прѣдставители, чл. чл. 1, 2, 3, 4 и 5, въ свръзка съ чл. 8, ме убѣждаватъ, че конфискацията е етишла много далечъ, че този законопроектъ цѣли не само конфискация на незаконно придобититѣ имоти, но цѣли да посегне на съвършено законно придобити имоти. Сега, какво е заставило кабинета да приеме такива положения, азъ не съмъ въ състояние да зная. Азъ не се чужда на г. Джидрова — казахъ ви защо — нито на лѣвитѣ, но азъ много се чужда на буржоазнитѣ министри и буржоазнитѣ партии, защото този законопроектъ е направенъ именно противъ буржоазията. Това е прикрито подъ формата на прѣслѣждане на нѣкакви си либерали. То е прикрита форма. Вие сте депутати, знаете, че въ врѣме на нашето управление властта я имаха военнитѣ. Въ всѣко военно врѣме властта сѣ военнитѣ; другитѣ сѣ само хора. Военитѣ не сѣ отъ партията на либералитѣ — това да го знаете. — Въ оппозиция бѣхме по този или другъ начинъ. Вие тамъ имате маса българи, ваши приятели, вие имате и българския народъ. Вие трѣбва отъ тази точка да излизате, а не отъ туй, че нѣкой и другъ се обогатилъ. Ако се е обогатилъ по законитѣ — добъръ му часъ; най-послѣ, все

просѣци ли трѣбва да бѣдате българитѣ? Ако ли е вършилъ прѣстѣпления — законитѣ сѣ налице. Когато тѣй се посѣга, въ тѣзи членове азъ виждамъ истинско посѣгательство на чл. чл. 67 и 68 отъ конституцията. И въ това отношение азъ съмъ напълно солидаренъ съ бившитѣ министри г. г. Панайодовъ и Тончевъ. Тѣ ви развиха тази теория за собствеността и тя е напълно върна. Едно само не мога да одобря, т. е., не че го одобрявамъ или не — отъ мене не зависи — но моето мнѣние е, че когато този законъ излѣзе, на никой сѣдия не може да се каже да не го прилага. Азъ съмъ отъ друга школа. Лошъ или добъръ законътъ, нашиятъ сѣдия ще трѣбва да го приложи. Единствена Америка е, която има друга теория, но тя е федерация и тамъ повече се каратъ за федеративнитѣ начала. Тамъ сѣдията има право да не приложи закона, защото тѣй се тълкува тѣхната конституция и тамъ има особенъ сѣдъ, въ който си разрешаватъ въпроситѣ тия 48 държави, които съставятъ така нарѣченитѣ Сѣверо-американски сѣдинени щати. Въ Европа, доколкото азъ съмъ прослѣдилъ въ разни автори, не намѣрихъ нѣкой да поддържа — има нѣкои, но много малко — че нашиятъ сѣдия, сѣдията въобще на континента, има право да не приложи единъ законъ, който е противъ конституцията. Нѣма такава нѣщо. Защо? Защото, по думитѣ на единъ авторъ — ако не се лъжа. Тоодъ или Ансонъ, или Диси бѣше — въ Франция и Бельгия се установиха на сѣдъ пѣтъ. Франция въ врѣме на революцията и войнитѣ по-нататъкъ — 13 конституции има — искаше отъ една страна да има една учредителна властъ и тази властъ да дава общитѣ норми, които ще даватъ право на прѣдставителството въ тѣхния обемъ да създава обикновено законодателство. Това е и въ Сѣверо-американскитѣ сѣдинени щати, това е навсѣкждѣ, дѣто има велики събрания, както въ Сърбия и у насъ. Но когато имате едно такова учредително събрание, една такава учредителна властъ, вие трѣбваше да дадете право на сѣдинитѣ и на всички чиновници въобще на изпълнителната властъ, каквито и да сѣ, като забѣлѣжатъ, че единъ законъ е противоконституционенъ, да не го изпълнятъ. Това не направиха никждѣ тукъ. Когато се повдигне този въпросъ, винаги авторитѣ казватъ: не бива сѣдията да говори, че не може да изпълни закона, понеже е противоконституционенъ; законътъ ще тълкува народното събрание, носителътъ на суверенитета; ако сѣ двѣ народни събрания, както постѣпатъ при издаването на законитѣ, така ще постѣпятъ и при тълкуването имъ. Това е тѣй, но отговорността е на министра. Азъ не съмъ съгласенъ съ това, че никой не отговаря, когато се наруши конституцията. Когато законътъ е противоконституционенъ, този, който го изпълнява, той я нарушава и ще отговаря за нарушение на конституцията. Ето моятъ възгледъ по тоя въпросъ. Този законъ не нарушава само чл. чл. 67, 68 и 76 отъ конституцията; той нарушава сѣщо така чл. чл. 72, 73 и 158 отъ нея. Защо? Да вземемъ, напр., чл. 73. Той иска да бѣдате сѣдени отъ надлежния сѣдия, а за да има надлеженъ сѣдия, трѣбва непрѣмѣнно да има разграничение на углавни и граждански дѣяния. Дѣто нѣма такава разграничение, тамъ нѣма вече надлеженъ сѣдъ. Изключенията трѣбва да бѣдате изрично прѣвидени въ конституцията, както нашата конституция прѣдвижда едно изключение въ врѣме на война да има военнополови сѣдилища. Но вънъ отъ това, тя иска углавното да е углавно, гражданското да е гражданско. Тя не дава да смѣсвате, освѣнъ то изключение, да се присѣдиняватъ къмъ углавенъ процесъ тогава, когато се води дѣло; иначе — не. Углавнитѣ рѣшаватъ углавнитѣ дѣяния, гражданскитѣ — гражданскитѣ дѣяния; углавнитѣ се рѣководятъ по углавното сѣдопроизводство, гражданскитѣ по гражданското сѣдопроизводство. Тамъ, дѣто вие създавате единъ органъ или на единъ и сѣщъ органъ давате такава право да смѣсва тѣзи двѣ понятия, тамъ вече сѣдѣтъ не е надлеженъ. Тукъ именно е така. Г. Панайодовъ каза, че този законопроектъ е граждански законопроектъ. Вѣроятно като се е рѣководилъ отъ чл. чл. 20 и 21.

К. Панайодовъ: Г. Поповъ! Азъ казахъ, че сѣдѣтъ е граждански, обаче докача углавна материя, защото има случаи, където този сѣдъ ще иска да вземе имоти, добити чрезъ прѣстѣпни дѣяния, а тамъ трѣбва да се произнесатъ сѣдебни засѣдания.

Х. И. Поповъ: Самиятъ законопроектъ какъвъ е?

К. Панайодовъ: Смѣсенъ.

Х. И. Поповъ: Значи, той не е нито граждански, нито углавенъ.

Отъ либералната група: Ерзащъ.

Х. И. Поповъ: Той е смѣсено нѣщо. Но ако вземемъ прѣдъ видъ, че се конфискуватъ имоти, той трѣбва да вземе формата на углавенъ законъ, защото иначе не може да се конфискуватъ имоти. Първиятъ членъ говори, че трѣбва да се конфискуватъ имоти, които сѫ добили въ свързка съ престѣпленията. За конфискацията, по общого начало, първо углавниятъ сѣдъ трѣбва да се произнесе за прѣстѣпното дѣяние, а подиръ това да налага углавни наказания и най-сетнѣ да дойде конфискацията като допълнение. Слѣдователно, ако вземемъ първия членъ, както е редактиранъ, той, по моему, е углавенъ законъ, а не граждански. Защо, обаче, чл. 20 говори, че сѣдътъ издава рѣшения — това ще ни разправи авторътъ на законопроекта.

Ако обърнете внимание на чл. 26, то отдѣлно се се процедира, отдѣлно отъ углавното. Ето и тукъ понятието конфискация не издържа критика. Какъ можете вие да конфискувате единъ имотъ отдѣлно отъ углавното прѣстѣпление, моля ви се? Това е творение българско, това е нашъ гений и отсега нататъкъ ще го видимъ какъ ще се развива.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Пригответе се, та да видите.

Х. И. Поповъ: Навсѣкжде юриститѣ, не като у насъ, а юристи, които четемъ и ги уважаваме, не могатъ да си прѣдставятъ какъ може да се конфискува имотъ безъ да се произнесатъ углавнитѣ сѣдилища. Първото нѣщо е това, и подиръ него дохожда углавното наказание, и най-подиръ ложида допълнението. А у насъ такава смѣлость: „Нѣма нужда, се казва, да слушаме какво ще каже углавниятъ сѣдъ: ние ще изземемъ имотитѣ“. Ама отъ това по-голъмо нарушение на конституцията и на цѣлия правовъ редъ никѣдъ не може и никѣдъ го нѣма. Азъ ще бѣда много доволенъ, ако г. министърътъ на правосѣдството би ми посочилъ нѣкой такъвъ законъ нѣкога да е съществувалъ. „Азъ ви казвамъ какво сѫ правила римлянитѣ, какви чудеса и какви грозни прѣстѣпления, но тѣ не сѫ могли да дойдатъ до такова положение да измислятъ такова нѣщо, както нашиятъ министъръ днесъ измисли. Тѣ не сѫ могли да си го прѣдставятъ, въ спѣднитѣ вѣкове сѣщо, па и въ най-лошитѣ врѣмена, въ врѣмето на Тюдоритѣ и на Стюартитѣ въ Англия не е имало такова нѣщо. Хората говорятъ най-напрѣдъ за прѣстѣпление, а послѣ за конфискация. А тукъ не, тукъ казватъ: „Азъ ще го рѣша независимо отъ углавното дѣло, ако щатъ да го осѣдятъ, ако щатъ да не го осѣдятъ“. Ами това може ли, моля ви се? Ако има нѣкой социалистически авторъ юристъ, дайте да го видимъ, да се просвѣтимъ въ това отношение. Азъ мисля, че г. Фаденхехтъ ще вземе думата и той ще се обясни по този въпросъ. Може нѣкаква нова теория, ново нѣщо да е сътворено, но за менъ това е нѣщо, което не съмъ спѣщналъ и вѣрвамъ, че нѣма да срещна никѣдъ, прѣдъ видъ на това, че днесъ прѣди всичко се уважава личността. А тази личностъ се гарантира само когато ѝ дадеши надлежния сѣдия и той да се произнесе. Какъ може двама-трима души отъ апелацията, напр., да се произнесатъ, когато ще трѣбва единъ нареденъ сѣдъ, сѣдебни засѣдатели да кажатъ извършилъ ли е нѣкой това дѣяние или не. И само той е правъ да го каже, а послѣ да го провѣри коронниятъ сѣдия и да си каже думата. Но казва се, че стига двама коронни сѣдии да кажатъ: „Ще ви вземемъ имота“. Ама вие, когато вземате имота, може да вземете и живота, защото вие не зачитате имота, защото вземате това, което съмъ спечелилъ прѣвъ цѣлия си животъ. Ако вие не смѣтате да викате онзи, който трѣбва да се произнесе за своето дѣяние, какво по-голъмо нарушение може да бѣде отъ това, дѣто надлежниятъ естественъ сѣдъ, който е билъ прѣдметъ на революция, го отмѣнявате? Ето, 72 и 73 статии отъ конституцията сѫ нарушени, а сѣщо и статия 158. Въ конституцията изрично се говори, че министритѣ ще се сѣдятъ отъ държавенъ сѣдъ по особенъ законъ. Особенъ законъ издадохъ демократитѣ въ 1880 г., въ който се казва, че който министъръ е нанесълъ врѣда, ще плаща врѣдата, ще има врѣди и загуби граждански. Ще кажете: „Какво, сега министритѣ ли ще защитавате?“. Защитавамъ строя. Министритѣ никѣдъ не ги даватъ така да ги сѣдятъ двама души и да имъ опнематъ имота. Министърътъ е политическо лице, той има маса неприятели, има и приятели, но историята знае, че въ политиката страститѣ сѫ тѣй голѣми, че ако ги пуснешъ нѣкога, партиитѣ могатъ да се изядатъ една друга тукъ, въ Сѣбиянието. Какъ може така да се сѣдятъ министритѣ отъ всѣкиго? Какъ може единъ министъръ да се излага тѣй, щото да му се взематъ имотитѣ прѣмо, по този начинъ? Когато е казано, че вие ще сѣдите министра отъ особенъ държа-

венъ сѣдъ, то не е казано заради министра — вие можете да мразите министра — но е казано, че нашиятъ редъ ще бѣде такъвъ, че тѣзи институти сѫ най-висши въ отечеството, въ царството, че за тѣхъ трѣбва особени хора да ги сѣдятъ. Тѣ ще ги сѣдятъ да видятъ какво сѫ правила и отъ тѣхъ ще искатъ смѣтка. А сега какво става? Единъ министъръ, както си седи сега на масата, като излѣзе този законъ, единъ прѣдседателъ на апелация ще му прати поканата. Напр., ще каже: „Заповѣдайте, г. Джидровъ, да давате сега смѣтка“. И този министъръ ще седи тукъ, и ние ще го уважаваме, и не знаемъ какво.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Щомъ сте гласували законъ, ще го уважаваме.

Х. И. Поповъ: Да, ще го уважаваме, но ние трѣбва да гласуваме разумни закони, да пазимъ извѣстни институти. Вие, ако сте виновенъ, има кой да Ви сѣди, и ще Ви сѣди по единъ опрѣдѣленъ редъ. Въ цѣлия свѣтъ има държавни сѣдилища.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Защо ще сѣдите мене? Вземете примѣръ съ себе си.

Х. И. Поповъ: Но азъ не съмъ министъръ. Днесъ Вие сте министъръ. (Възражение отъ групата на либералитѣ)

Г. Занковъ: (Къмъ министъръ д-ръ П. Джидровъ) Бая си загавилъ и ти!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Кешки Занковъ да ми е обвинителтъ; приемамъ го, това е гордостъ за мене.

Х. И. Поповъ: Азъ не искамъ да оскѣрбявамъ министра, азъ само взехъ за примѣръ настоящия министъръ. Но прѣдставете си: по този законопроектъ министърътъ, както е на масата си, може да получи призовка. Ще го сѣдятъ и той ще бѣде тукъ министъръ. Това никѣдъ го нѣма.

И. Януловъ: Такъвъ министъръ не може да остане. Той ще напусне министерския постъ.

Х. И. Поповъ: Защо ще го напусне? Кѣдъ е казано, че ще го напусне? За да дадете министъръ подъ сѣдъ, трѣбва Камарата да се произнесе, и тогава той ще напусне поста си. Ами тогава ние можемъ да оставимъ нашитѣ министри на произвола на сѣднитѣ, които днесъ могатъ да бѣдатъ едни, а утрѣ — други. Азъ не говоря това за мене или за г. Джидрова, или за други; говоря го като юристъ и като човѣкъ, който виждамъ, че въ този законопроектъ нѣма никаква гаранция за най-висшия институтъ. Не че законопроектътъ е нашъ или вашъ — малко се интересувамъ отъ това. Но азъ ви казвамъ, че който и да е човѣкъ, който се занимава съ тѣзи въпроси, ще ви каже, че политическата подсъдимостъ на висшитѣ хора, които ръководятъ обществото, не се дава така на всѣкиго, защото могатъ да го урезиятъ всѣкога. Въ Англия не само министъръ, но и депутатъ не може да се сѣди отъ обикновенъ сѣдия; той ще се сѣди въ втората камара, отъ нея ще се конституира сѣдътъ. Даже не могатъ да сѣдятъ обикновени сѣдии — и жената му даже — защото се урезиява. Въ Америка пѣкъ сенатътъ е, който сѣди — като върховниятъ сѣдъ, а прѣдседателтъ му е chief justice. Вземете какво е въ Германия: тамъ Райхсгерихтътъ е, който сѣди министритѣ, въ Австрия сѣщо има Райхсгерихтъ, въ Франция — сѣщо. Ами само ние ли сме тукъ, които не можемъ да погледнемъ какво става другадъ по свѣта? Защо все у насъ се прокарватъ такива реформи, бърже, бърже? Въ държави, които живѣятъ съ вѣкове, хората знаятъ какво нѣщо е политика, знаятъ даже, че всичкитѣ тѣзи гаранции, които се даватъ за сѣденето на политически личности, сѫ слаби. Лееръ ни казва, че той знае само едно дѣло въ свѣта, което юриспруденцията да е решила безпристрастно — то е дѣлото на Гевкена, защото е било рѣшено отъ Райхсгерихта, който е заседавалъ въ Лайпцигъ, далече отъ столицата и по този начинъ е могълъ да избѣгне интригитѣ и влиянието на Бисмарка. Но то е само едно дѣло. Какъ могатъ да се прѣдвяватъ такива претенции: „Ние сме безпристрастни, всичко може, ще дадемъ на единъ сѣдия да види и да каже: троятѣ имоти сѫ незаконно придобити, а ти седи на тази маса“. Да видимъ какъ ще седишъ на тая маса. Докато министритѣ сѫ министри, вие не можете да дадете тая подсъдимостъ, а като паднатъ отъ властъ, тогава може да имъ дадете тая трета напалка. Но докато сѫ министри, азъ не мога по никакъвъ начинъ да гласувамъ за такъвъ законъ. Прѣдставете си, че не обичамъ никого отъ васъ! Кой отъ васъ ми е симпатиченъ? (Веселост) Но мене ми е симпатиченъ институтътъ. Затуй,

казвамъ, това е една голѣма грѣшка, това е едно флагрантно, ясно нарушение на чл. 158 и днесъ не може да го обоснове никой юристъ, освѣнъ ако иска да прави произволи, да каже: „Що като е министъръ, азъ ще го съдя, съдѣтъ да е за всички“. Е добръ, но ние имаме не само министри, но и други хора, които още не сме пратили при обикновенитѣ съдилища. Вземете, напр., военнитѣ, военнослужащитѣ. Ние можемъ да дойдемъ до тамъ, че да ги пратимъ да се съдятъ отъ естественитѣ съдилища. При все това, още не се прашатъ. Ние имаме особена подсъдностъ и за съдитѣ, което го има пакъ въ всички държави. Не можешъ да изложишъ единъ висшъ съдия на капризитѣ на низшия съдия, както става тукъ. Напр., по този законъ, прѣдседателътъ на апелативния съдъ, ако гони нѣкого отъ касацията, ще повика да му види имота, ще го оскандали, за да не може да седи той тамъ. Онзи пакъ ще го повика дисциплинарно, ще постанови да се даде подъ сътъ. Може ли такава нѣщо? Това е цѣла анархия. Четете чл. чл. 38, 39 и 40 отъ закона за углавното съдопроизводство и ще видите, че за да може да се даде единъ съдия подъ съдъ, ако той е отъ окръжния съдъ, ако е прокуроръ или слѣдователъ, трѣбва най-напрѣдъ апелативниятъ съдъ да постанови, че трѣбва да се съди. Ако е отъ апелативния съдъ или касационния, трѣбва Касационниятъ съдъ да постанови, че той трѣбва да се даде подъ съдъ, защото да влѣчешъ подъ съдъ, то е вече половинъ осъждане отъ обществото. Какъ можете на такива висши магистрати да гледате смѣткитѣ и имотитѣ? Това дѣйствително е едно цѣло разстройство въ нашето висше магистратурно право. Заради туй казвамъ, че съ конфискацията на незаконнитѣ имоти посѣгаме и на това право. Това е, значи, пакъ едно нарушение на конституцията, която иска съдитѣ да иматъ независимостъ, да бждатъ зависими само отъ закона и отъ никого друго. Който иска правосъдие, прѣди всичко, трѣбва да прави смѣтка, че има и иерархия. Не може мене, като членъ отъ касацията, да ме съди единъ отъ апелацията. Това е правило, прието отъ всички и навсѣкждѣ въ всѣко врѣме. Какъ така вие днесъ ще отидете контрабанда да вземете най-важното, имота, на единъ съдия отъ касацията и да го вземете по вашему, по вашия законъ, който е съ свършено инквизиционна процедура и пакъ ще го турите да бжде висшъ магистратъ? Това ли е устройство? Не, азъ не съмъ съгласенъ съ това, азъ вѣрвамъ, че нашитѣ юристи също нѣма да бждатъ съгласни съ това. Това не е въ духа на нашитѣ закони, това не е въ духа на нашето устройство, това е само една анархия въ правосъдието, която може да се нрави на тѣзи, които сж крайни лѣвничари, но тя не може да се нрави на никой буржоа, който иска да живѣе подъ този режимъ, който е нашъ.

Законопроектътъ не е още конфискация и затова, защото конфискацията днесъ е само за движими имоти, а той е и за недвижими. Въ инквизиционния процесъ денонциацията бѣше едно врѣме на похвала. Кой каквото знае, да донесе; който знае кой е направилъ нѣщо незаконно, да донесе, и това се казваше евангелска форма на процеса. Папа Инокенти III особено я усъвършенствува и даде единъ процесъ, който всѣки юристъ сега, като го чете, космитъ му настрѣхвато и бѣга да не би и той нѣщо да се зарази отъ него, и която държава прилага този процесъ, тя се счита варварска, тя не е модерна държава. Въ този процесъ нѣма защита — тайна, писменостъ; устно, съвсѣмъ малко, също както тукъ, защото България не е изпитала, види се, какво нѣщо е инквизиционенъ процесъ, и сега ще го изпита, ще го изпита на гърба на министри, настоящи и бивши, на съдии, висши магистрати, и каквито и да сж въ нашето общество, писатели, журналисти, ще влѣзатъ сѣ въ този процесъ — новия инквизиционенъ процесъ. Като се яви единъ журналистъ днесъ тамъ, той не знае какво е право, той ще мълчи, и така ще бжде за всички. Защо нѣма защитникъ, питамъ азъ? Какво е това толкова тревожно състояние, непрѣмънно бързо да се рѣши и безъ никаква защита? И защо давате защита на единъ, когото ще накажете съ 100 л. глоба, а комуто ще вземете цѣлия имотъ не позволявате никаква защита? Кой може да се гордѣе днесъ съ това, че не дава защита? Ами че тукъ имаше прѣди години хора отъ лѣвицата, които искаха защита въ слѣдственото дѣло и които се гордѣха, че прочели, че въ Швеция и Норвегия дали това, а България толкова назадъ останала, че при слѣдователя не допускала защита! А днесъ какво ни казватъ? — „Нѣма защита, ще се рѣшава тѣй, имотътъ ще се рѣши тѣй: законенъ ли е или не, защото ние говоримъ за незаконно придобити имоти. Законното се пази, а незаконното не се пази“. Тѣй ли е? За да пазишъ законното, трѣбва да дадешъ гаранция кой ще се произнесе дали това е законно или не. А за това се даватъ съдилища.

Нима единъ разбойникъ, единъ прѣдатель на отечеството по-голѣма милостъ заслужава да има защита, даже при военнитѣ съдилища, а единъ, който казвате, че добросъвѣстно си е купилъ имота и му давате сами лихви, той нѣма право на никаква защита? Това е формено умопомрачение. (Рѣжкоплѣскане въ либералнитѣ групи)

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Bravo! Цѣлиятъ кабинетъ е умопомраченъ.

Х. И. Поповъ: Искамъ да обърна внимание и на това положение, че като четохъ мотивитѣ, прочетохъ и текста, намѣрихъ голѣмо различие между тѣхъ. Азъ знамъ, че съдитѣ обръщатъ внимание и на мотивитѣ и често пѣти на мотивитѣ даватъ по-голѣмо значение, отколкото на текста. Въ това отношение азъ мисля, че г. министрътъ на правосъдието ще каже, че мотивитѣ нѣма да се иматъ прѣдъ видъ. Тѣ сж мотиви, които противорѣчатъ на съдържанието и които, ако се взематъ прѣдъ видъ, съвсѣмъ ще пертурбиратъ законопроекта. И дѣйствително, г-да, азъ чета въ тия мотиви това: (Чете) „Не само общественитѣ въ собственъ смисълъ, но и изключително частнитѣ професии и занятия сж въ сжщностъ общественни служби“. Той ни говори тукъ за нашето общество, че искало всичко, което се е придобило по безнравственъ начинъ и безчестно, всичко това трѣбвало да се вземе. Така говорятъ мотивитѣ. За да не бжда голословенъ и неточенъ, нека прочета: (Чете) „Въ незасегнатото отъ поквара българско гражданство отдавна сжществува убѣждение, че имоти, придобити чрѣзъ прѣстѣпни и безнравствени срѣдства, не бива да се оставятъ на тогова, който ги е придобилъ, за да не му се позволи да използва плодотѣ на прѣстѣпни и безчестни дѣяния, а трѣбва да се отнематъ въ полза на държавата“. Прѣдставете си, ако тѣзи думи, безнравствени и безчестни, биха се приели. Хубаво е да се говори въ единъ вѣстникъ, въ църквата, навсѣкждѣ за нравочуение, но „безчестни“ дѣяния, т. е., който не си е удържалъ думата, даже „безнравствени“, ако не се наказватъ, тѣ минаватъ. Какво ще каже г. министрътъ на правосъдието за лекитѣ жени? (Смѣхъ въ либералнитѣ групи) Ще иде ли да имъ грабне имота? — тѣ сж придобити по безнравственъ начинъ. Ами какво казватъ юриститѣ при такива случаи? In pari causa turpitudinis melior est causa possidentis.

Министръ д-ръ П. Джидровъ: Може ли да говорите тѣй, г. Поповъ? „Безнравствени“ се опрѣдѣля отъ ония дѣяния, които се възвеждатъ въ такава степенъ отъ закона. Какво е, то се разбира отъ п. 1 на законопроекта.

Х. И. Поповъ: Това искамъ да кажа — че това нѣма да се има прѣдъ видъ, защото иначе много далечъ ще идемъ: ще има такива слѣпки въ гражданското право, които наистина сж безнравствени, но при все това ги търпи не само нашата държава, търпятъ ги всички културни държави. Азъ помня, моятъ професоръ по финансово право Янжулъ какъ се възмущаваше, дѣто отъ публичнитѣ домове взематъ данѣкъ, защото е безнравствено, и това признава държавата, но понеже е доходно *laisser faire, laisser passer*. Това какво е? Това не може да се говори.

Министръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: И не се говори.

Х. И. Поповъ: Именно на това искамъ да обърна внимание. Асж този мотивъ нѣма никакво значение, абсолютно никакво.

Министръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Той има толкова значение, колкото отговаря на текста.

Х. И. Поповъ: Да, текстътъ само, а тукъ да не севлива. Тѣкмо тукъ въ мотивитѣ се говори, че общественъ служителъ е всѣки, не само държавниятъ, общинскиятъ или окръжниятъ чиновникъ, но и този, който има свободна професия: и журналистътъ, и писателятъ, и всѣки, който има нѣкакъвъ занаятъ. Така се казва въ мотивитѣ, но това азъ не мога да го приема освѣнъ така, защото подъ общественъ служителъ ние ще разбираме най-много, както азъ мисля да го разбирамъ.

Ако г. министрътъ на правосъдието го разбира иначе, той ще обясни. Той разбира, че тукъ нѣма да влиза журналистътъ, нѣма да влиза адвокатътъ, нѣма да влиза въобще ози, който се занимава съ свободна професия, билъ той зѣболѣкаръ или какъвто и да е, нѣма да влиза и земледѣлецътъ.

А. Цанковъ: А ако е депутатъ?

Х. И. Поповъ: Ако е депутатъ, за него има изрично казано; той ще влиза, но за другитъ не може; въ мотивитъ се казва да ги смѣтаме за обществени служители. Обществени служители ще бжде, слѣдователно, този, който е на служба или въ държавнитъ, или въ общественитъ, тъй нарѣченитъ комунални учрѣждения, т. е. въ прѣдставителнитъ учрѣждения, въ общинскитъ и окръжнитъ съвѣти. Докъдѣ ще отиде по-нататъкъ г. министърътъ, напр., търговскитъ камари ще влизатъ ли, не знамъ, но трѣбва точно да се опрѣдѣли, защото туй ще има голѣмо послѣдствие. А да се говори въ мотивитъ, че общественъ служителъ е всѣки, а тукъ въ текста да се казва само общественъ служителъ, това е голѣма аномалия, неточност и неясност въ законопроекта. Тя може да се поправи поне въ комисията, ако се приеме законопроектъ въ второ четене.

Искамъ г. министърътъ на правосъдието да обясни подъ думитъ „чрѣзъ използване на своето служебно и политическо положение“ какво се разбира. Едно врѣме искаха да сждятъ хората за *graevacatio* на чиновника. Четохъ нѣкои автори, като Хенелъ и др., които сж се мжчили да опрѣдѣлятъ, какво е *graevacatio* и най-послѣ сж зарѣзали това понятие. Не можахъ въ точност да го опрѣдѣлятъ. Искатъ да кажатъ нѣщо почтено да бжде отъ всѣки чиновникъ, отъ всѣки служителъ, но додѣ е границата на почтеността и използването не може лесно да се опрѣдѣли. Законътъ трѣбва поне да опрѣдѣли какво разбира подъ „използуване на служебното положение“ — разбира ли той, напр., да вземемъ единъ професоръ, . . .

С. Дойчиновъ: Г. Фаденхехтъ.

Х. И. Поповъ: . . . какъ може единъ професоръ да използва своето положение. Професорътъ е чиновникъ. Той може по много начини да използва своето положение. На мене и на тебе може да се види, че го използва, а въ сжщностъ да не го използва. Има професори въ Европа, които използватъ своитъ студенти по единъ или другъ начинъ; тѣ иматъ най-много почитители и получаватъ за това. Има професори въ нѣкои университети, които продаватъ своитъ лекции по 300 л. — на 3 хиляди души по 300 л. — то е едно богатство.

Нѣкой отъ либералнитъ групи: И въ България има такива професори.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Искамъ думата. — Тукъ се подхвърли, че съмъ продавалъ нѣкакви лекции. Не е вѣрно. Има помѣстени обявления въ вѣстниците, че се продаватъ лекции по гражданско право по 275 л. Заявявамъ, че азъ нѣмамъ нищо общо съ тѣзи обявления.

Х. И. Поповъ: Не казвамъ нищо за Васъ. Азъ зная, че има много недоволство, викаха, че тия професори продаватъ скѣпо лекциитъ си, но това е ли използване или не?

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Нито знамъ кой ги издава.

Х. И. Поповъ: Виждате какъ е положението. Ще бжде ли използване това, ако знаете, че се издава? Нѣма да бжде, защото това е трудъ. Ама тукъ може да се намѣри сѣдия да каже, че това е използване на своето положение.

Д-ръ И. Фаденхехтъ: Какъ ще каже? Трѣбва да докаже, че съмъ получилъ нѣщо.

Х. И. Поповъ: Не е въпросътъ за Васъ. Това не трѣбва да влиза тукъ. И той не го взема за себе си. Но да кажемъ, ако професорътъ е получилъ нѣщо, това ще ли бжде използване? Това сж неопрѣдѣлени работи. Трѣбва да се каже какво е използване, а това е много мжчно по моему. Затова хората иматъ наказателни закони, затуй казватъ, че като извърши нѣкой това дѣяние, той го използва и затова се наказва. Ами тукъ се говори за използване на своето служебно положение. Използуване ли е да си едновременно и професоръ, и адвокатъ, и журналистъ, и членъ въ разни комисии или не? Не е използване, защото е трудъ. Ама другъ може да каже — да, използване е. Тогава кждѣ ще отидемъ? Използуване ли е да бждеши и адвокатъ, и депутатъ? Не е използване, ама като се явиши прѣдъ мировия сѣдия, май-май ще трепериши, особено ако е отъ болшинството и ако е младъ. Използуване ли е да познавашъ главнокомандующия въ

врѣме на война, да върнешъ известни хора отъ фронта и да получиши нѣщо за това? Може да е използване, може и да не е.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Това е използване.

Х. И. Поповъ: Използуване ли е, че познавате единъ сѣдия и отивате при него да ви гледа дѣлото? Използуване ли е, че нашиятъ селянинъ клиентъ отива само при адвокати, които сж на властъ?

Нѣкой отъ либералнитъ групи: Повечето е така.

И. Януловъ: Не е вѣрно.

И. Г. Поповъ: Много вѣрно.

Х. И. Поповъ: Виновенъ ли е адвокатътъ за това, че той е адвокатъ и депутатъ, че използва положението си и получава възнаграждение? Ами тѣзи работи сж толкова еластични, че всѣки отъ насъ може да пострада. Азъ не съмъ гарантиранъ, че нѣма да ми кажатъ: „Вие, като лидеръ на една партия или, ако не лидеръ, въ първитъ редове, сте спечелили имоти, заповѣдайте, лидеритъ отъ тукъ, лидеритъ отъ тамъ“. Докъдѣ ще отидемъ тогава? Тѣ сж закони, които дѣйствително ако така се приложатъ, нѣма да иматъ, освѣнъ лошъ резултатъ. Затуй азъ бихъ помолилъ г. министра тия понятия „служебенъ“, „общественъ служителъ“ да ги обясни ясно и въ комисията да се опрѣдѣлятъ. Това „чрѣзъ използване на своето служебно положение или политическо положение“ или да го махне, или да го опрѣдѣли; какво нѣщо той разбира подъ тѣзи работи.

Х. Бояджиевъ: Я най-право да се посочатъ имената и нищо друго.

Х. И. Поповъ: То е най-хубаво.

Г. Серафимовъ: Именно, това е най-хубаво — да се посочатъ имената и да се свърши.

П. Пешевъ: Да се приложи единъ списъкъ къмъ закона.

Х. И. Поповъ: Сжщото внимание обръщамъ на понятието „чрѣзъ пристрастно облагодѣтелствуване отъ страна на държавни органи“. Това е сжщо такова понятие. Менѣ ми е особено несимпатиченъ чл. 14 — той трѣбва да се изхвърли. (Чете) „Органитъ на сѣдебнитъ, административни и военни власти, както и частни кредитни и други учрѣждения, дружества и лица, сж длъжни да даватъ съдѣйствие и да изпълняватъ исканията на сѣда и на членоветъ-докладчици, подъ страхъ на глоба до 20 хиляди лева или тъмниченъ затворъ до 2 години, или и двѣтѣ наказания едновременно, по усмотрѣнието на сѣда.

Постановленията на сѣда по този прѣдметъ се взематъ въ разпоредително засѣдание. Тѣ сж окончателни, не подлежатъ на никакво обтѣжаване и се изпращатъ незабавно за изпълнение на прокурора при надлежния окръженъ сѣдъ“.

И. Г. Поповъ: Каква голѣма свобода!

Г. Серафимовъ: Инквизиция въ 20 вѣкѣ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля, г. Серафимовъ, недѣйте прѣкъсва.

Г. Серафимовъ: Азъ моля тия бѣлѣжки да се не отправятъ само къмъ мене.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ къмъ всички ги отправямъ. — Оставете г. Попова да говори.

Г. Серафимовъ: Безъ да ми споменавате името, г. прѣдседателю.

Х. И. Поповъ: Както виждате, г. г. народни прѣдставители, тукъ е притисната и личността, и собствеността — двѣтѣ основи, на които почива нашиятъ строй. Тукъ, гл. XII отъ нашата конституция, която не е нищо друго, освѣнъ bill of rights или declaration des droits de l'homme, е вече явно притисната, щото да може единъ сѣдия да осѣди на двѣгодишенъ затворъ единъ човѣкъ и да не му се даде нито принципътъ на защита, нито да му се даде принципътъ на устностъ, да го изслушатъ, нито нищо друго, а просто при закрити двѣри да го осѣди на двѣ години затворъ и до 20

хиляди лева глоба! Защо? Защото не бил послѣдовател на Инокенти III. Това е вече вънъ отъ мѣрката. Този членъ, казвамъ, когато го четете човѣкъ, вижда, че ние се връщаме въ срѣднитѣ вѣкове, ние се връщаме при инквизицията, но не и това — при инквизицията ги изслушваха и имаше пакъ дѣ да се прати апелъ, а тукъ и това не даватъ.

Този законъ игнорира единъ голѣмъ принципъ въ правото: nulla poena sine lege, съ който се гордѣятъ юристите, и когато спорятъ за него, казватъ, че ако въ углавното право се случи законодателъ да издаде законъ, който да е по-мекъ въ наказанието, този законъ ще се приложи, а ако наказанието е по-тежко, той нѣма да се приложи. Въобще углавнъ законъ, дѣто има обратна сила, то е днесъ не законъ на модерна държава, а на варварска. И нашиятъ законодателъ е усвоилъ това начало; то е въ чл. 2 отъ нашия наказателенъ законъ, който изрично казва, че ако е по-мекъ наказанието, вие ще го приложите, а ако е по-тежко, вие нѣма да го приложите. Каква е основата на това начало? Основата на това начало е философска. Който и да е отъ законодателитѣ, билъ той царъ, билъ държавенъ глава, прѣседателъ на република, или какъвто и да е законодателъ, който дава обратна сила на законъ, углавнъ особено, той е тиранинъ, той е деспотъ. Когато се говори въ държавното право за формитѣ на управлението, пита се: каква е разликата между деспотизмъ, деспотическа държава и легална държава — може да бѣде конституционна, абсолютно-монархическа, може да бѣде република, но пита се: каква е разликата между тѣзи двѣ? Това е разликата, че деспотътъ не казва на гражданигъ кое ще счита прѣстѣпление и кое не; не казва какво трѣбва да вършатъ тѣ, за да бждатъ послушни неговии подданици, ами какво му скимне — като му кажатъ, че Х напсувалъ нѣкого, той ще каже: за това „смъртъ“; ако му кажатъ, че еди-кой си убилъ тамъ двама-трима, той ще каже: не, това не е прѣстѣпление. Това е деспотизмъ. Не важи дали едно лице е Киръ или Камбизъ; то може да е едно народно събрание, може да е единъ парламентъ отъ двѣ камари, може да е който ще да е — тиранията не се състои въ лицата, тиранията се състои въ отсѣтствието на правото, тиранията, деспотизмътъ се състои най-много въ това, че вие по-напредъ не искате да кажете на гражданина, кое ще считате прѣстѣпление и кое не, кое дѣяние какви правни послѣдствия ще има. Но вие казвате: вие сте вършили извѣстни дѣяния, азъ сега ще ги нарека „прѣстѣпления“ или сега ще имъ дамъ правни послѣдствия, за да ви взема имота. Отъ това нѣщо по-лошо въ правото никѣдъ нѣма. Казватъ, че нѣма ли най-послѣ случаи да има обратна сила законътъ нѣкога? Да, има, но изключенията трѣбва да бждатъ разумни, тѣ не трѣбва да се отнасятъ до жестокость — да прилагате наказания.

А. Цанковъ: Това не се касае до наказания.

Х. И. Поповъ: Може да се отнасятъ нѣкога наказания за конфискация, въ смисълъ на извършено прѣстѣпление.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Тая дума „конфискация“ намирате ли я нѣкъдѣ въ законопроекта?

Х. И. Поповъ: Въ вашия законопроектъ ли? Не, не я намирамъ.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Тогава защо говорите?

Х. И. Поповъ: Говоря, защото туй е повече отъ конфискация.

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Това е нѣщо, напр., като експроприация.

Х. И. Поповъ: Азъ развихъ това начало, че това е не само конфискация, а е повече отъ конфискация, това е разстройство на собствеността — какъ така? Обратна сила на законъ може да се даде, и на гражданско право особено, азъ приемамъ това, но само когато дойде новъ строй на обществото, новъ строй на собствеността, напр., разбирамъ такова нѣщо, когато се рѣши, напр., да се унищожи собствеността и да живѣемъ, както сж живѣли въ първитѣ врѣмена и както е живѣла германската марка, напр., *Feldgemeinschaft*. Тамъ имате полето общо, вие можете да имате собствеността на едно дворче и една къщица и всички друго ще разпрѣдѣлимъ, за да работятъ селянитѣ споредъ количеството на тѣхнитѣ сѣмейства, но това не е тѣхна собственост, то ще бѣде собственост

на марката, това ще бѣде общинско землище. Добрѣ. Тогава, разбира се, ще има обратна сила, когато вие искате новъ строй на обществото. Това до извѣстна степенъ става и въ 1864 г. въ Русия, въ 1810 г. при Шайновитѣ реформи въ Германия, тогава, когато се унищожиха колониитѣ — това го разбирамъ. Но да се каже другояче: „Азъ ще ви взема имотитѣ затуй, защото ги считамъ незаконни сега, защото дѣянията, които сте извършили, сега ви казвамъ, че сж престѣпни, и сега ви казвамъ, че носятъ такива правни послѣдствия, каквито вие не сте знаели“, вие заслужавате само единъ терминъ — „деспотъ въ конституционна мантия“! (Ржкоплѣскане отъ либералнитѣ групи)

Г. Серафимовъ: Колко умно е това!

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Какъ да не е умно?

Г. Серафимовъ: И вие го знаете, че е умно, и всички го знаятъ, че е умно, но тѣй е дошло сега.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Врѣмето Ви изтече, г. Поповъ.

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Още четвъртъ часть има.

Х. И. Поповъ: И така, г. г. народни прѣдставители, вие виждате моитѣ сжждения. Азъ считамъ, че този законопроектъ не само е законопроектъ за конфискацията, но е за по-нататѣкъ още: той посѣга на собствеността безъ никакво основание, той разстройва политическитѣ ни устои, разстройва нашето правосъдие, отнема най-добритѣ принципи, основитѣ на правото, туря нашитѣ селяни най-много въ едно положение, въ което тѣ не могатъ, освѣнъ да бждатъ твърдѣ нещастни. Не виждаме ние единъ принципъ, който да е запазенъ отъ углавно и гражданско право; виждаме едно смѣшение на тѣзи двѣ права, виждаме едно творение, което ще бѣде творение на български гений, създадено отъ широкъ социалистъ, който си играе ролята добрѣ въ единъ бужоазенъ кабинетъ, като смѣта, че тази буржоазия е много изпаднала, тя не разбира какви закони дава, тя не може вече да пази нищо, даже най-святата светиня, която се нарича „собственостъ“. И много хубаво му каза г. Поповъ: „Тая светиня, на която вашиятъ строй стои, вие признавате вече, че не заслужава нищо, и вие сте я раздърпали, както раздърпана циганка — за това ще гласувамъ азъ, а не за вашия котериенъ законъ“. И е правъ, много е правъ. Тая светиня трѣбва да я пази тукъ министъръ-прѣдседателътъ, буржоазнитѣ министри и да кажатъ на министра на правосъдието, че тукъ не му е мѣстото и че той носи яйца въ чуждо гнѣздо, той е кукувица, . . .

Отъ либералнитѣ групи: Браво! (Ржкоплѣскане)

Х. И. Поповъ: . . . която трѣбва да се изгони изъ нашата буржоазия, да даде правото на нашия народъ. Той е живѣлъ съ хиляди години, 13 вѣка, при понятието „собственостъ“, при тоя строй и той ще го пази вѣчно. И когато единъ день буржоазията излѣзе и узнае какво мислите вие и когато тя си даде своя гласъ, тогава вие ще затреперите и ще отидете тамъ, дѣто Ви е мѣстото, и ще видите, че българскиятъ народъ е народъ като всѣки народъ, неговата култура е основана само на собствеността и на личността. А тая култура, съ която той и цѣлъ свѣтъ се гордѣе, тя въ основата си има само собствеността и личността неприкосновени. Посегнете ли вие на тѣзи двѣ основи и намирате ли колеги да Ви поддържатъ — добъръ имъ часъ — ще си намѣри народътъ хора, които ще запазятъ всичко. А тия приятели, (Сочи на земледѣлицитѣ) които заблуждавате, отъ тѣхъ се пазете.

Отъ либералнитѣ групи: Вѣрно! Браво! (Продължителни бурни ржкоплѣскания)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Има думата г. Кьорчевъ.

С. Петковъ: Г. прѣдседателствующъ! Азъ искамъ думата да Ви кажа двѣ думи. Прѣди три дена азъ се записахъ и бѣхъ пети по редъ. Дойдохъ при Васъ и видѣхъ, че сте ме записали пети по редъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Не е вѣрно.

С. Петковъ: Г. прѣдседатѣлствуващи! Нѣмате никакво право да ми отнемате думата и да ме поставяте на 11-то мѣсто. Азъ протестирамъ противъ тая тирания. Вие практикувате този режимъ отъ петъ години насамъ и азъ не мога да остава това незабѣлѣзано и искамъ да Ви изоблича прѣдъ цѣлата Камара, че фалшифицирате, като ме поставяте, намѣсто на 5, на 11-то мѣсто. Това е безобразие, което продължавате да вършите.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ имахъ честта да Ви кажа по-напрѣдъ, че сте единъ мошеникъ и сега Ви го повтарямъ.

Отъ либералната група: (Силни протести, викове „долу“ и тропане по банкитѣ)

С. Петковъ: Нѣмате довѣрието на Камарата. Оставка! Вѣнъ, вѣнъ, вѣнъ!

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Става на крака) Моля ви се, г-да!

Отъ либералнитѣ групи: Оттеглете си думитѣ! (Тропане по банкитѣ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се!

С. Петковъ: Долу! Оставка! Нѣмате довѣрието на Камарата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Моля ви се, г-да, вие трѣбва да чувате, какво ще кажа. (Викове „долу“ и тропането по банкитѣ отъ либералната група продължава) Вие, г-да, трѣбва да чувате, какво говори прѣдседателтъ.

Отъ либералнитѣ групи: Долу! (Тропане)

Г. Занковъ: Оттеглете си думата.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Искамъ думата.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. министре! Азъ имамъ да заява, че мога да си отида и не желая да остана, но моля Народното събрание да чуе, какво ще му кажа. Азъ заявявамъ, че вашитѣ тропания не ме плашатъ и ви благодарая, че ме свалите, но искамъ да ви кажа, че вие сте длъжни да ме чувате, какво ще ви кажа. (Голѣма глъчка)

П. Чорбаджиевъ: Оттеглете си думитѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Г. Чорбаджиевъ! Искамъ да ви кажа, че вие сте длъжни да ме изслушате, какво ще ви кажа. Азъ нѣмамъ абсолютно никакъвъ интересъ да говори г. Петковъ пръвъ, втори, осми или единайсети. (Възражения отъ либералната група)

И. Януловъ: Мълчете, бе!

Отъ либералната група: Ти мълчи! (Глъчка)

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Чуйте какво говори вашиятъ прѣдседателъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: До четвърги бѣха записани до г. Янулова. Г. Гендовичъ бѣше записанъ осми. До номеръ 4 бѣше записанъ подъ редъ г. Януловъ, а г. Гендовичъ бѣше записанъ осми. Номерата отъ четвърти до осми бѣха празни. Г. Тончевъ каза, че ще бѣде пети — записахъ го; г. Поповъ каза, че ще бѣде шести, записахъ го; г. Кьорчевъ каза, че ще бѣде седми — записахъ го; г. Василевъ каза, че ще бѣде осми — записахъ го.

Х. Гендовичъ: Нали казахте, че ще бѣде осми?

И. Януловъ: Мълчи, бе.

Х. Гендовичъ: Ти мълчи. (Глъчка)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Редътъ на Гендовича бѣше девети.

С. Петковъ: Отъ слуга на Радославова, стана слуга на Теодорова.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже г. професоръ Фаденхехтъ поиска думата, записахъ него вмѣсто г. Гендовичъ, като мислѣхъ — съ ваше съгласие, че като дамъ думата на г. Фаденхехтъ по-рано по такъвъ важенъ въпросъ, отколкото на г. Гендовичъ, това ще бѣде въ интереса на Народното събрание — да бѣде освѣтлено по закона. Г. Стефанъ Петковъ дойде прѣди половинъ часъ при мене да ми иска обяснения, и азъ му казахъ какъ стои работата.

Д. Тошковъ: И го нарече пунгашъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Слѣдъ като му обяснихъ какъ е била работата, както дѣйствително е г. Петковъ почна да слиза отъ сгълбата и казва, че съмъ фалшификаторъ.

С. Петковъ: Пакъ го твърдя.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ му казвамъ: „Ти си мошеникъ“.

С. Петковъ: По-голѣмъ мошеникъ отъ тебе нѣма.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Знаемъ и него, и тебе.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ ви заявявамъ, че думата, която съмъ казалъ на г. Петкова, е силна, и прѣдседателтъ не бива да я казва, но вие ще се съгласите, г. г. народни прѣдставители, ...

Отъ либералнитѣ групи: Оттеглете я.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: ... че отъ петъ мѣсеца насамъ моитѣ нерви сѣ обтегнати като гимнастически вжжета.

С. Петковъ: Вървете си.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Азъ ви моля, г. г. народни прѣдставители, да ме освободите отъ това мѣсто, защото не ми е тукъ мѣстото. Въпрѣки това азъ съмъ търпѣлъ всичко, и когато дойде г. Петковъ да ми иска обяснения, пакъ му ги дадохъ, но азъ питамъ всѣкого едного отъ васъ, ако бѣде тукъ и му кажатъ фалшификаторъ, какво ще направи?

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Ще го осъдимъ и него.

Д. Кьорчевъ: Протестирахте ли тогава?

Отъ либералнитѣ групи: Да, да.

Д. Кьорчевъ: Мълчете, не сте протестирали.

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже вие не желаете да стоя тукъ, азъ ви благодарая. (Ржкоплѣскане отъ либералнитѣ групи)

Д. Кьорчевъ: Това е актъ противъ закона. (Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ напуска прѣдседателското мѣсто)

Министъръ д-ръ П. Джидровъ: Този законъ ще мине въпрѣки това.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Има само отиди, нѣма дигнато засѣдание, ще се върнемъ сега.

И. Януловъ: И ще продължи засѣданието до 12 часа. (Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ заема отново прѣдседателското мѣсто)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: Понеже трѣбва това положение да се изясни и излѣземъ отъ него съ честь, азъ правя въпросъ на довѣрие.

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Този въпросъ трѣбва да се постави на дневенъ редъ.

Г. Василевъ: Я мълчи ти тамъ.

Г. Серафимовъ: Да се отбѣлѣжи въ протокола, че г. Григоръ Василевъ се заканва, какво Алтимирски и Теню Узуновъ още утрѣ ще ги затвори.

Г. Василевъ: Да се запише хиляда пѣти, че се заканвамъ. (Скарване между Г. Василевъ, Г. Серафимовъ и други народни прѣдставители. Голѣма глѣчка)

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Не е достойно за нашето Народно събрание, слѣдъ петъ годишна законодателска дѣйностъ, да се разтури или закрие съ скандалъ, а това, което току-що се направи, може да има подобна послѣдница.

С. Петковъ: Петъ пари не давамъ.

Отъ либералнитѣ групи: Това не е вѣрно.

(Прѣдседателското мѣсто заема прѣдседателътъ)

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Въ случая въпросътъ не се касае за нѣкаква неправда, сторена на народния прѣдставителъ г. Петковъ, или за нѣкаква некоректностъ на прѣдседателя, а по-скоро за достойнството на цѣлото Събрание. Съ подобни викове, когато нѣма кой да прѣдседателствува евентуално...

Нѣкой отъ народнитѣ прѣдставители: Г. прѣдседателъ дойде.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Тогава прѣди да се гласува довѣрие, позволете, г. прѣдседателю, да кажа нѣколко думи.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министъръ-прѣдседателъ.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Г. г. народни прѣдставители! Слѣдъ обидитѣ, които се направиха из прѣдседателствующия отъ нѣкои членове на болшинството, което нѣкога го е избрало и поставило на това мѣсто и го е почитало въ продължение близо на петъ години, има мѣсто да се консултира цѣлото Народно събрание, дали дѣйствително то е прѣстанало да има довѣрие въ него и иска да го свали отъ това мѣсто, или ще продължава да му дава онова довѣрие, което му е давало въ продължение на петъ години, за още нѣколко дена, които ни оставатъ, и съ които ще се приключи законотелниятъ периодъ на тази Камара. Азъ считамъ, че Камарата прѣживѣва послѣднитѣ си дни, и въпросътъ е само да бѣде ли тя разтурена или закрыта. Щомъ парламентарното положение е такова и е очевидно за всинца ни, че е такова, желателно е, както казахъ, да не се приключватъ послѣднитѣ дни на Камарата съ единъ скан-

далъ. Народнитѣ прѣдставители, които сж ръководѣли и контролирали управлението най-дълго врѣме и които сж избрали г. Момчилова за подпрѣдседателъ, иматъ най-голѣмъ интересъ да не лойде едно скандално закриване на Камарата. Азъ ви моля това да не става въ името не само на българския парламентаризмъ, не само за достойнството на Камарата, но още и за доброто на България, за да може тя да върви по единъ правиленъ конституционенъ пѣтъ въ своето развитие. Азъ прѣдлагамъ, прочее, при сега разгорещеното състояние на духоветѣ да постѣпимъ по слѣдующия начинъ. Г. подпрѣдседателътъ д-ръ Момчиловъ положи въпроса на довѣрие и се отказа да прѣдседателствува по-нататѣкъ слѣдъ тѣзи обиди, които му се отправиха и слѣдъ този викъ „долу“ отъ неговитѣ другари и приятели, обаче не сега трѣбва да се гласува, а въ слѣдующето засѣдание. Съ това ще започне идущето засѣдание — гласуване довѣрие или недовѣрие на г. д-ръ Момчиловъ, подиръ което ще видимъ какво ще правимъ. А за сега ви моля да приемете да се вдигне засѣданието и да постановите, щото дневниятъ редъ, както е днесъ, да остане за утрѣ и утрѣ да имаме засѣдание.

Нѣкой отъ либералнитѣ групи: Въ петѣкъ.

Министъръ-прѣдседателъ Т. Теодоровъ: Не може да се протака, защото би имало изгледъ на обструкция по единъ законъ, които трѣбва да получи своето разрѣшение въ тази Камара окончателно. Страната иска да знае какъ ще се отнесемъ ние къмъ него, кой нарушава принципитѣ на собствеността, нейната неприкосновеностъ и т. н. Трѣбва да си каже Камарата думата, това правителството иска по единъ настойчивъ начинъ, както конституцията и неговото положение му даватъ право да го иска.

Моля ви, прочее, утрѣ да имаме засѣдание непрѣмѣнно, защото днитѣ сега сж скѣпи, и ние не можемъ да продължаваме дълго врѣме да засѣдаваме, понеже нѣмаме възможностъ да продължимъ — повѣрвайте ми — освѣнъ ако искаме, както вчера ви казахъ, да засѣднемъ на срѣдъ пѣтъ. Моля ви още единъ пѣтъ утрѣ да имаме засѣдание, макаръ че по правилника би трѣбвало да бѣде въ петѣкъ.

Прѣдседателътъ: Г-да! Чухте прѣдложението на г. министъръ-прѣдседателя, да имаме утрѣ засѣдание съ сжщия дневенъ редъ и съ първа точка гласуване довѣрие на подпрѣдседателя. Които приематъ това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. Мнозинство. Прието.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 7 ч. и 50 м.)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. ВАЧОВЪ

Подпрѣдседателъ: Д-ръ И. МОМЧИЛОВЪ

Секретаръ: М. ЗЕЛКОВЪ

Началникъ на Стенографското бюро: ТР. ДИМИТРОВЪ